

Bergvesenet

Postboks 3021, N-7441 Trondheim

Rapportarkivet

Bergvesenet rapport nr 4704	Intern Journal nr	Internt arkiv nr	Rapport lokalisering	Gradering Åpen
Kommer fra ..arkiv	Ekstern rapport nr	Oversendt fra	Fortrolig pga	Fortrolig fra dato:

Tittel

Rapport fra Jordsalgstyrets mineralutvalg:

Geobilde over Finnmark, Juridiske problemstillinger, Jordsalgsmyndighetenes behandling av diamantsakene, Ulike myndigheters holdning til mineralleting i Finnmark, Konklusjoner.

Forfatter

Jordsalgstyrets mineralutvalg
Johnsen, Sigmund et al

Dato År

30.04 1996

Bedrift (Oppdragsgiver og/eller oppdragstaker)

Jordsalgskontoret i Finnmark

Kommune	Fylke Finnmark	Bergdistrikt	1: 50 000 kartblad	1: 250 000 kartblad
---------	-------------------	--------------	--------------------	---------------------

Fagområde	Dokument type	Forekomster (forekomst, gruvefelt, undersøkelsesfelt)
Råstoffgruppe Malm/metall Industrimineraler Bygningstein	Råstofftype diamant	

Sammendrag, innholdsfortegnelse eller innholdsbeskrivelse

Jordsalgsstyret fremmer i denne innstillingen sitt begrunnede syn på hvorledes mineralsaker når det gjelder ikke-mutbare mineraler bør behandles. Jordsalgsstyret vil med dette markere sine synspunkter og vurderinger både overfor lokale, regionale og sentrale myndigheter samt til de industrielle mineralselskapene.

Utvalget mener at jordsalstyret kan tillate leting og kartlegging av mineralske ressurser som ikke vil medføre vesentlige inngrep i naturen.

Utvalget vil tilrå at leting etter ikke-mutbare mineraler og ev. prøvedrift ved håndgivellesavtaler ikke bør innvilges hvis dette innebærer sprengning eller bruk av maskinelt utstyr så som borerigg eller lignende.

**Rapport fra jordsalgsstyrets
mineralutvalg**

Lagt fram og godkjent av jordsalgsstyret, 30.04.96

Innhold

Forord	2
Kap. 1. Geobilde over Finnmark	3
1.1. Sammendrag	3
1.2. Geologiske forutsetninger i Finnmark	4
1.3. Bergverks- og mineralbedriftene i fylket	6
1.4. Finnmarks geologiske potensialer og letevirksomhet	6
1.4.1. Litt om begrepet mineralressurser	6
1.4.2. Mutinger etter bergloven	6
1.4.3. Metallpotensialer	7
1.4.3.1. Gull og kobber	7
1.4.3.2. Platina og palladium	9
1.4.3.3. Andre metaller	9
1.4.4. Industrimineraler	10
1.4.4.1. Kvarts og kvartsitt	10
1.4.4.2. Karbonatitt	11
1.4.4.3. Dolomitt	11
1.4.4.4. Diamanter	11
1.4.5. Naturstein	12
1.4.5.1. Masikvartsitt	13
1.4.5.2. Gabbro	13
1.4.5.3. Annen naturstein	14
1.5. Forutsetninger for å utnytte mineralforekomsten	14
Kap. 2 Juridiske problemstillinger vedrørende mineralleting	15
2.1. Letetillatelser	15
2.1.1. Mutbare mineraler	15
2.1.2. Ikke mutbare mineraler	15
2.2. Hva skjerperen kan foreta seg	15
2.2.1. Forholdet til plan og bygningsloven	15
2.2.2. Forholdet til grunneieren og andre bruksberettigete	16
2.2.3. Forholdet til andre interesser	17
2.3. Forholdet til ILO-konvensjon nr. 169	18
Kap. 3. Jordsalgsmyndighetenes behandling av diamantsakene	19
3.1. Kort gjennomgang av saksbehandlingssystemet for ikke mutbare mineraler	19
3.2. Søknad fra Rio Holdings Norway (Rio Tinto Zink)	20
3.3. Søknad fra Ashton Mining Ltd	21
3.4. Søknad fra Monopros Ltd (De Beers Consolidated Mines Ltd.)	23
3.5. Søknad fra Malmikaivos OY (Ashton Mining Ltd) om håndgivelse av 14 områder i Karasjøk og Kautokeino kommuner	24
Kap. 4. Lokale, regionale og sentrale myndigheters holdning til mineralleting i Finnmark	26
4.1. Innledning	26
4.2. Utviklingen av samepolitikken de siste 10-15 år	26
Sametingets syn	27
ILOs syn	28
4.3. Finnmark fylkeskommune	28
Enkelte kommuner	29
4.4. Statskog SF	29
4.5. Reindriften	30
4.6. LO i Finnmark	30
4.7. Sentrale myndigheter	30
4.8. EØS-avtalen og mineralleting i Finnmark	31
Kap. 5. Utvalgets konklusjoner	33

Forord

Tre internasjonale selskaper har søkt jordsalgsmyndighetene om letetillatelse etter diamanter i Finnmark.

Rio Holdings Norway (Rio Tinto Zink) og Ashton Mining har begge fått innvilget letetillatelser av jordsalgssjefen. For så vidt gjelder det tredje selskapet, Monopros Ltd (De Beers Consolidated Ltd), ligger letesøknaden i Landbruksdepartementet for sluttbehandling.

Rio Holding Norway søkte også om enerett til leting etter diamanter i Finnmark. Denne søknaden ble avslått.

Ashton Mining Ltd har, ved sitt heleide datterselskap Malmikaivos OY, også søkt om håndgivelse av 14 kartfestede områder i Karasjok og Kautokeino kommuner. Til nå er det ikke iverksatt letevirkosomhet etter diamanter i Finnmark som har medført naturinngrep av noe omfang.

Behandlingen av de forannevnte letesøknadene har skapt politisk uro, særlig fra Sameetinget, reindriftsnæringen og Karasjok og Kautokeino kommuner har det vært politisk motstand mot å iverksette letevirkosomhet etter diamanter i Finnmark.

På denne bakgrunn avgav jordsalgsstyret den 13. juni 1995 følgende uttalelse:

"Jordsalgsstyret viser til den uro som diamantleting i Finnmark har skapt.

Jordsalgsstyret ser behovet for å ha en klar policy ved behandling av denne typer saker og viser i denne forbindelse særlig til det pågående arbeide i Samerettsutvalget og Minerallovutvalget.

Jordsalgsstyret mener at tillatelser til utvinning av ikke mutbare mineraler som f.eks. diamanter ikke skal gis for Samerettsutvalgets innstilling er politisk sluttbehandlet.

Jordsalgsstyret har nedsatt et internt utvalg for å utdype og begrunne sitt standpunkt nærmere. Arbeidsgruppen består av Svein Alsaker, Steinar Pedersen, Alf Johansen og Inger Anita Smuk. Jordsalgsstyret vil sluttbehandle utvalgets innstilling i løpet av høsten."

Utvalget har i sin innstilling innledningsvis gitt en oversikt over mineralressursene i Finnmark. Kapittelet er skrevet av geolog Sigmund Johnsen. I et eget kapittel har utvalget drøftet enkelte juridiske problemstillinger knyttet til mineralaktivitet. Deretter gis en kort gjennomgang av de aktuelle letesøknadene og den saksbehandling søknadene har fått. Utvalget har også gjengitt lokale, regionale og sentrale myndigheters holdning til mineralaktiviteter i Finnmark. I sluttkapittelet har utvalget fremmet egne vurderinger og forslag.

Jordsalgsstyret i Finnmark har en klar lokalpolitisk forankring. 6 av 7 styremedlemmer er oppnevnt eller foreslått oppnevnt av fylkestinget i Finnmark.

Med denne innstillingen, som ble vedtatt av jordsalgsstyret den 30.04.96, fremmer jordsalgsstyret sitt begrunnede syn på hvorledes mineralsaker når det gjelder ikke mutbare mineraler bør behandles. Vi vil med dette markere våre synspunkter og vurderinger både overfor lokale, regionale og sentrale myndigheter samt til de industrielle mineralselskapene.

Kap. 1. Geobilde over Finnmark

1.1. Sammendrag

Finnmarks berggrunn har de siste årene tiltrukket seg en stadig større interesse fra internasjonale selskapers side. Dette har sammenheng med at selskapene arbeider globalt for å utnytte geopotensialene der de finnes. I de senere årene er det blitt klart at geologien på det Baltiske skjold som store deler av vår prekambriske berggrunn er endel av, også kan inneholde diamanter.

Som det berggrunnsgeologiske kartet på neste side viser stopper heller ikke de geologiske formasjonene ved kommune-, fylkes- eller landegrensene.

Fra tidligere har våre områder vært interessant med tanke på funn av edelmetaller, basemetaller, industrimineraler og naturstein. Driftsinntektene fra eksisterende berg- og mineralindustri i Finnmark var ved årsskiftet 1994 - 95 omkring 700 mill. kr. og utgjorde ca. 700 årsverk. Sammenlignet med resten av landet utgjorde det 12/14 prosent av landets totale driftsinntekter/sysselsetting.

Situasjonen er forholdsvis stabil med god etterspørsel for produktene fra de fleste bedriftene, med unntak av A/S Sydvaranger som er under sterk omstilling. Antall ansatte vil reduseres fra dagens 390 til ca. 150 innen utgangen av 1996 når kun spesialproduktene laget av råstoff fra underjordsgruva på vest-malmen skal produseres.

Geologiske samarbeidsprosjekter mot Russland kan kanskje i framtiden bedre mulighetene for ytterligere verdiskaping i Kirkenes.

NGU er igang med et prosjekt som skal sammenstille en database som vil inneholde opplysninger fra mer enn 60 potensielle mineralforekomster. Videre vil den gi kunnskap om russiske geoinstitusjoner og en oversikt over det russiske minerallovverket. Målet er at det

skal bidra til mineralbedriftsetableringer på begge sider av grensen.

Finnmark fylke har muligheter for funn av økonomiske mineralressurser som:

- Diamanter i de prekambriske bergartene i Indre Finnmark og Sør-Varanger
- Gull og kobber i Sør-Varanger, Karasjok, Kautokeino og Kvalsund kommuner
- Platinagruppens metaller i Porsangerfeltet
- Nikkel og kobber i Pasvik
- Kvarts og kvartsittforekomster i Sør-Varanger, Vadsø, Gamvik og Tana.
- Det kan ligge nye muligheter i å utnytte karbonatittforekomstene på Stjernøya som jordforbedringsmiddel. Her har også Børselvdolomitten muligheter.
- Naturstein flere steder i fylket. Masi-kvartsitt, gneisene i Sør-Varanger og gabbroen i Hasvik har de største mulighetene.

Det var ved utgangen av juli 1995 tatt ut 590 mutinger på gull, kobber og nikkel i Finnmark. I tillegg er flere internasjonale selskap interessert i diamantleting i Finnmark. Dette viser at våre områder fortsatt er svært aktuelle i mineralsammenheng.

Forutsetningene for å kunne utnytte mineralforekomstene i fylket ligger i første rekke hos oss selv:

- Først må vi få en best mulig oversikt over kunnskapen om mineralressursene og deres markedsmuligheter. Dette er for en stor del allerede tilstede gjennom data fra NGUs og Nordkalottprosjektet som er gjennomført.
- Vi må bygge opp lokal kunnskap og kompetanse slik at vi kan kommunisere med nasjonale og internasjonale aktører. Dette vil gi oss muligheter for å være premissgivere slik at undersøkelser og utnytting kan skje på lokale premisser.
- Vi må etablere en strategi for, om vi skal og hvordan vi kan utnytte eventuelle fore-

komster for å få maksimal verdiskaping hos oss. Vi må være innstilt på samarbeid med alle berørte parter.

- For naturstein er aksept i markedet en av de viktigste forutsetningene sammen med optimale driftsforhold for minimalisering av vraksteinsmengden. Innen naturstein ligger det store muligheter for videreforedling og verdiskaping.
- For industrimineralene er den største utfordringen industriens stadig økende krav til renere mineraler. I likhet med naturstein kreves her meget detaljerte markedskunnskaper. Det stilles store krav for innarbeiding av nye industrimineraler på markedet.
- Det kreves ofte store investeringer. Vi må innstille oss på en stadig sterkere internasjonalisering i denne bransjen, likesåvel som i andre bransjer.

1.2. Geologiske forutsetninger i Finnmark

Det geologiske kartbildet på neste side gir en grov oversikt over geologien i Finnmark fylke. De viktigste malmforekomstene er inntegnet. Kartet er hentet fra Bjørlykke et al. 1985.

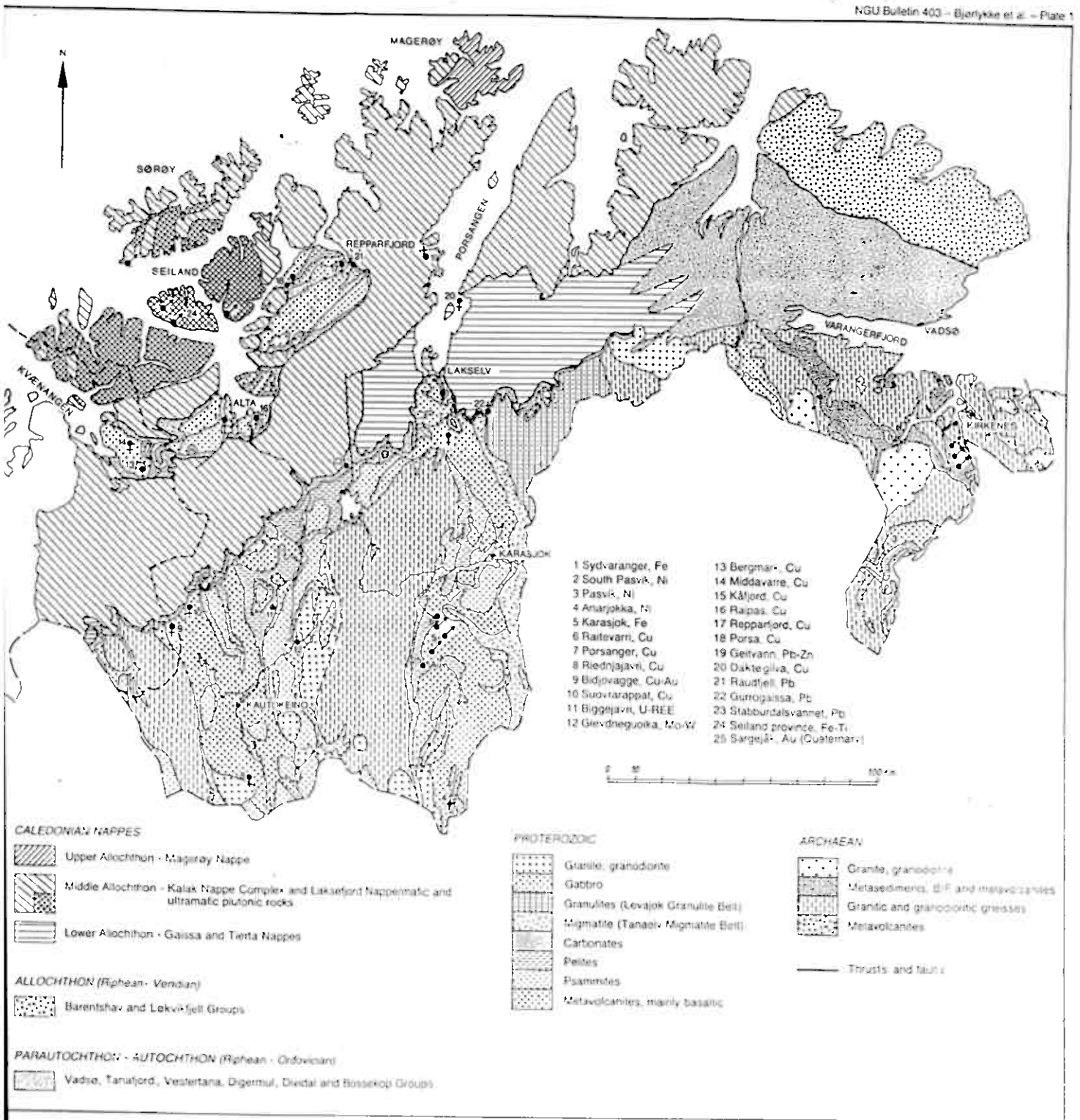
Grovt sett kan berggrunnen i fylket deles i to. Indre Finnmark, områdene langs Tana-elva og SørVaranger hører til grunnfjellet som består av sterkt omdannede bergarter i alder fra mer enn ca. 2500 mill. år til ca. 1600 mill. år. Dette er bergarter som er dannet i tidlig fase av jordas historie. Fagfolk betegner disse bergartene som arkeiske og tidlig proterozoiske. Dette er opprinnelige overflate- og dypbergarter som er påvirket av jordskorpebevegelser og omdannet (metamorfosert) og deformert.

I kyst- og fjordstrøkene, nord-nordvest for grunnfjellet, ligger bergarter som hører til den kaledonske fjellkjeden. De er yngre enn grunnfjellet og dannet i perioden fra ca. 800 mill. år til ca. 400 mill. år siden. Fagfolk betegner disse som dannet i senproterozoiske til midtpaleozoiske tid. De er sedimentære bergar-

ter, opprinnelig avsatt på overflaten som løsmasser (sedimenter). Også her er bergartene metamorfosert, men i mindre grad enn grunnfjellsbergartene. Fjellkjeden består av flere bergartspakker som er skjøvet over hverandre fra nord-nordvest og nordvest.

Grunnfjellsbergartene dukker opp igjen i såkalte vinduer i Alta-, Kvæningen og Repparfjordområdene hvor dekkene er slitt helt ned til sine underlag.

Både fjellkjeden og grunnfjellet er gjennomsett av dypbergarter av forskjellig alder, opptil ca. 2000 mill. år gamle. I den kaledonske fjellkjeden er disse særlig synlig i Seilandprovinsen.

1.3. Bergverks- og mineralbedriftene i fylket

Den totale omsetningen i norsk bergindustri er på ca. 5 900 mill. kr. og sysselsettingen er ca. 5000 personer.

Sysselsettingen i bergindustrien i Finnmark utgjorde ved årsskiftet 1994/95 14,5 % av totalsysselsettingen i norsk bergindustri. I tallene fra Finnmark er ikke grus og pukkd-

taene medregnet. Ut i fra driftsinntektene er andelen på 12,7 %.

Situasjonen i bergindustrien i Finnmark er forholdsvis stabil når en ser bort fra situasjonen ved A/S Sydvaranger som er i sterk omstilling.

Tabellen nedenfor gir status for mineralbedriftene i fylket.

Tabell 1.3.1 Bergindustrien I Finnmark Pr. 31.12.94.

* Inkl. ikke Veidekkes 10 ansatte.

** Budsjetterte driftsinntekter, 1995 for Friarfjord A/S og Varanger Steinindustri A/S

Bedrift	Produksjon	Driftsinntekter	Årsverk
A/S Sydvaranger	3,5 mill. t.	381 mill.	453
North Cape Minerals A/S	300000 t.	250 mill.	115
Elkem Tana A/S	550000 t.	55 mill.	21 *
A/L Alta Skiferbrudd	225000 m ³	16 mill.	70
Steinsliperiet A/S	350000 m ³	45 mill.	58
Friarfjord A/S		3 mill. **	6
Varanger Steinindustri A/S	600 m ³	3 mill. **	5
SUM		753 mill.	728

1.4. Finnmarks geologiske potensialer og letevirksomhet

1.4.1. Litt om begrepet mineralressurser

Begrepet mineralressurser omfatter mange typer ikke fornybare ressurser. Ser vi bort fra olje og gass er det fem hovedtyper:

1. Malmer
2. Industrimineraler
3. Naturstein/bygningsstein
4. Sand, grus og pukkk
5. Grunnvann

I det følgende vil de tre første typene omtales. Disse gir også de største mulighetene for etablering av nye arbeidsplasser.

Oversikt over mutinger/bergrettigheter gis i kap. 1.4.3.4. En malmføremst er definert som en føremst som i.h.t. Bergloven inne-

holder metaller med egenvekt over 5. I tillegg kommer titan, arsen og mineralene svovelkis og magnetkis.

1.4.2. Mutinger etter bergloven

Følgende faktorer er viktige ved behandling av søknad om utnyttelse av en mineralressurs:

- Hvilket mineral
- Eier-, leieforhold
- Leietidens varighet
- Uttakets størrelse

Erverv av mutbare mineraler følger Bergloven. Ikke mutbare mineraler erverves fra grunneieren.

Alle personer eller selskap som hører til EOS-området har fri leterett etter mutbare mineraler. Mutbare mineraler inneholder metaller med egenvekt 5 eller høyere. I tillegg kommer mineralene titan, arsen og mineraler

av disse, samt magnetkis og svovelkis. Alluvialt gull (i løsmasser), myr- og sjømalmer er unntatt. Alluvialt gull tilhører grunneieren.

Det er 48 personer som i 1995 har tillatelse til å vaske etter gull i Finnmark.

I de fleste tilfellene utgjør hver muting ca. 1/4 km². Tilsammen utgjør de registrerte mutingene et areal på ca. 150 km². Dette betyr imidlertid ikke at hele arealet vil bli undersøkt. Mutingsarealene er som regel mye stør-

re enn de områdene som vurderes å ha potensialer for det mutede mineralet. Årsaken til dette er at selskapene ikke ønsker at andre selskaper skal sikre seg eierinteresser i umiddelbar nærhet av deres egne mutinger.

Bergmesteren opplyser over telefon 24.7.95 at det er kommet ytterligere ca. 300 mutingsøknader i Karasjok kommune som nå er under behandling.

Tabell 1.4.2 viser at det er registrert 590 mutinger eller bergrettigheter i.h.t. Bergloven i vårt fylke.

Eiere av mutinger pr. 20.7.95	Kommune	Kartblad	Antall	Forekomst
H. Kristensen	Alta	1835 I	1	Zr
Prospektering A/S	Alta	1935 IV	4	Cu
Prospektering A/S	Kvalsund	1935 IV	4	Cu, Au
A/S SYDVARANGER	Kvalsund	1935 I	35	BORNITT, Cu, Zn
Norway Gold Exploration A/S	Kautokeino	1833 IV	99	Au, Cu
Norway Gold Exploration A/S	Kautokeino	1833 III	29	Au, Cu
Prospektering A/S	Kautokeino	1833 IV	1	Cu, Au
Prospektering A/S	Kautokeino	1833 II	30	Cu, Au
Prospektering A/S	Kautokeino	1832 I	7	Cu
Norway Gold Exploration A/S	Karasjok	2034 II	143	Cu, Ni
Norway Gold Exploration A/S	Karasjok	2033 I	86	Cu, Ni
Norway Gold Exploration A/S	Karasjok	2033 IV	25	Cu, Ni
Per Trøften	Karasjok	2033 II	4	Au
Finnmark Fylkeskommune	Porsanger	2035 III	9	Pd, Pt, Au, Cd
Finnmark Fylkeskommune	Porsanger	2035 II	3	Pd, Pt, Au, Cd
Magnar Kostamo	Sør-Varanger	2333 II	11	Ni, Cu
Erkki Kreivi	Sør-Varanger	2333 II	18	Pentlanditt
Pasvik Fiskemottak	Sør-Varanger	2333 II	4	Ni, Cu
Sulfidmalm A/S	Sør-Varanger	2333 II	32	Ni, Cu
Sulfidmalm A/S	Sør-Varanger	2333 I	2	Ni, Cu
Sulfidmalm A/S	Sør-Varanger	2433 IV	8	Ni, Cu
Kenor A/S	Sør-Varanger	2333 I	35	Au
Totalt antall			590	

1.4.3. Metallpotensialer

1.4.3.1. Gull og kobber

Sargejåkfeltet:

Sargejåkfeltet ligger ca. 50 km sør-sørvest for Karasjok og er den rikeste løsmassegullforekomsten (placer-forekomst) som er kjent i Finnmark.

NGUs konklusjon fra de første undersøkelserne (NGU-rap. 89059) er at gullkilden mest sannsynlig er lokal og finnes nær den markerte avslutningen av den gullførende delen av bunnmorenen som er påvist ved boring. Kompliserte isbevegelsesmønstre i morenelagene gjorde undersøkelsene svært kompliserte og prosjektet er avsluttet.

Raitevarreforekomsten:

Forekomsten ble påvist av A/S Sydvaranger i 1967 og ligger ca. 30 km sørvest for Karasjok, ved elva Noidatjokka.

NGU har undersøkt et ca. 12 km² stort område og påvist kobberkis, magnetkis, svovelkis og sinkblende der overflateprøver har opptil 0.9 g/t. gull og 0.76 % kobber. Tonnasjene vurderes imidlertid som store. NGU vil i september gjøre en befaring med tanke på endelig sluttrapportering av potensialene i løpet av 1995.

Denne forekomsten har ved siden av A/S Sydvaranger også vært fulgt opp av ARCO Norway i 1983 og i et samarbeid mellom A/S Sydvaranger/ASPRO, Folldal Verk A/S, NGU og Finnmark fylkeskommune som i 1987 tok initiativ til etablering av Finnmark Prospektering A/S. Det lyktes ikke fylkeskommunen å få tak i investorer og etableringen ble lagt på is.

I 1994 ble det igjen fokus på området da Rio Tinto Zink gikk inn og boret noen hull. RTZ har pga den uro som undersøkelsene skapte ikke fulgt opp med senere arbeider på forekomsten.

Uansett er Raitevarreforekomsten et av de mest interessante malmprospekter som vil undersøkes videre i fylket. Et av indisiene for dette er NGUs geofysiske målinger som har påvist sterkt ledende forkastningssoner hvor metaller, spesielt gull kan opptre i større mengder.

Mutinger i Karasjok kommune:

Totalt er det tatt ut 258 mutinger i Karasjok kommune. Som nevnt ligger det 300 nye søknader for behandling hos Bergmesteren.

Norway Gold Exploration A/S har tatt ut 143 mutinger på kobber og nikkel på kartblad 2034 II. Selskapet har ytterligere 86 mutinger på kartblad 2033 I og 25 mutinger på kartblad 2033 IV. Alt dette er på kobber og nikkel.

Per Trøften har 4 mutinger på gull på kartblad 2033 II.

Bidjovaggeforekomsten:

Norsulfid A/S som er datterselskap av Outokumpu OY var det siste selskapet som har drevet denne gull og kobbergruven fr 1985-91. Det ble tatt ut 1.9 mill. t. malm og det er produsert 21500 t. kobbermetall og 6200 kg gull. Gjennomsnitts-innholdet i malmen var 1.15 % Cu (kobber) og 3.9 g/t. gull. Regskapene for driftsperioden viser en omsetning på 800 mill. kr. med et akkumulert overskudd før ekstraordinære avsetninger på 72.5 mill. kr.

I perioden fra 1991-93 ble det med støtte fra offentlige myndigheter, Næringsdepartementet og Finnmark fylkeskommune (50 % offentlig finansiering) kjørt et malmløstingsprogram på nær 20 mill. kr. De påviste reservene antas å være ca. 750000 t. Undersøkelsene ble imidlertid konsentrert om de øverste delene av forekomsten til tross for at uavhengige norske eksperter (f.eks. daværende prof. Arne Bjørlykke, i dag adm. dir. på NGU) tilrødde at det ble boret noen dypere hull ned til 300 m.

Norsulfid vil innen 1995 rive driftsbygningene i Bidjovagge.

Mutinger i Kautokeino kommune:

Bidjovaggeområdet og Kautokeino grunnsteinsbelte er mutet med tanke på undersøkelser i 1995.

Norwegian Gold Exploration A/S og A/S Prospektering (ASPRO) vil påny gå inn i disse områdene for å vurdere gull- og kobberpotensialene med nye øyne.

Totalt er det tatt ut 166 mutinger i Kautokeino.

Norway Gold Exploration (NGE) A/S er et datterselskap av Geologiske Tjenester A/S. Trygve Tamburstuen er styreformann og eier 9.9 % av aksjene. De øvrige aksjene har Boye Flood. Geologiske Tjenester har vært interessert i samarbeid med andre selskaper i Bidjovaggeområdet i flere år.

Norway Gold Exploration A/S har 99 mutinger på kartblad 1833 IV og 29 mutinger på kartblad 1833 III på kobber og gull. NGEs samarbeidspartner er Ontario Limited. I første omgang skal NGE gå gjennom rapportmaterialet innen en budsjetttramme på 100 000 kr.

A/S Prospektering (ASPRO) har 1 muting på kobber og gull på kartblad 1833 IV og 30 mutinger på kartblad 1833 II. I tillegg har selskapet 7 mutinger på kobber på kartblad 1832 I.

Selskapet har på 1980-tallet arbeidet i dette området. Selskapet ønsker nå å se på de mest interessante områdene på ny og skal gjøre geologiske og geokjemiske undersøkelser i samarbeid med en canadisk partner. Budsjettet for 1995 er på 600000 kr. Avtalen med canadierne kan gi grunnlag for flere års arbeider.

Nussirforekomsten i Kvalsund:

Repparfjordkobberforekomst på Ulveryggen var i drift fra 1972-79.

Nussir kobberforekomst ligger like nord for Ulveryggenforekomsten. Den opptrer i en flere km lang sone i dolomitt. Mineraliseringene som er smale (0,5-1 m) har tidligere vært undersøkt av ASPRO, bl.a. fordi de inneholder mindre mengder gull og sølv.

Mutinger i Kvalsund kommune:

ASPRO har tatt ut 4 mutinger på kobber på kartblad 1935 IV i Vesterdalenområdet. Prøver tatt av NGU i 1990 viste gullinnhold opptil 10 g/t. Selskapet ønsker å gjøre videregående rekognosering i Vesterdalen. Ønsker å samarbeide med Finnmarksforskning om dette prosjektet.

ASPRO er operatør på A/S Sydvarangers 35 mutinger på bornitt, kobber og sink på Nussirforekomsten på kartblad 1935 I i Kvalsund kommune. Selskapet har selv overmutet Sydvarangers mutinger i Kvalsund. ASPRO har flere år arbeidet med denne forekomsten. Ønsker å få sikrere svar på forekomstene potensialer, bl.a. gjennom boringer. Selskapet har et budsjett på 1 mill. kr. for arbeidene i Kval-

sund. Midlene kommer fra ASPROs canadiske partner.

NGUs Pasvik-mineralisering:

Som et resultat av NGUs prosjekt Kola-Mineralressurser er det påvist en gullmineralisering i Pasvik der kjemiske analyser viser gullinnhold på opptil 10 g/t.

Denne mineraliseringen er funnet som et resultat av samarbeidet med russisk fagekspertise.

1.4.3.2 Platina og palladium

Karasjok grønnsteinsbelte er omkring 2 mrd. år gammel og inneholder forekomster med kobber, gull, jern, nikkel og i de siste årene er platina og palladium påvist i Porsangerfeltet.

Det var NGU som i 1987 påviste at kobberforekomsten i Karenhaugen også inneholdt platinagruppens mineraler. Mineraliseringen består av kobbermineralene bornitt og kobberglans med mindre mengder kobberkis i en ultramafisk bergart, metapyroksenitt.

Senere er platina og palladium funnet også i Porsvannforekomsten. Porsvann ligger ca. 4 km sør for Lakselv sentrum og Karenhaugen ligger ca. 6 km øst for Porsvann.

Økonomiske beregninger gjort av SINTEF konkluderer med at forekomstene ikke er drivverdige i dag.

Mutinger i Porsanger kommune:

Finnmark fylkeskommune har som resultat av tidligere samarbeidsavtale med NGU fra 1989, 12 mutinger på platina, palladium, kobber og gull på kartbladene 2035 II og III.

1.4.3.3. Andre metaller

I Pasvik-Polmak og Karasjok grønnsteinsbelte har det vært leting etter nikkel og kobberforekomster siden begynnelsen av 1970-tallet.

I de siste årene har Sulfidmalm A/S (datterselskap av Falconbridge Nikkelverk)

med støtte fra Falconbridge Ltd. i Canada boret og undersøkt nikkelformeringer i Pasvik. Selskapet har fortsatt mutinger i området.

Mutinger i Sør-Varanger kommune:

Totalt er det tatt ut 110 mutinger i Sør-Varanger kommune.

Sulfidmalm A/S har gjennom sin eier Falconbridge Limited i Canada i perioden 1991-93 lett etter nikkelformeringer i Pasvik-området. Det ble ikke funnet nikkelformeringer av økonomisk verdi. Selskapet har etter sine boreringer redusert sine mutingsområder og sitter i dag igjen med tilsammen 42 mutinger på nikkelformeringer på kartbladene 2333 II og 2333 I og på kartblad 2433 IV. Selskapet ønsker å få mer informasjon om forekomstene på russisk side, men har ikke noen aktivitet i Finnmark i år.

Den finske geologen **Erkki Kreivi** har 18 mutinger på pentlanditt (nikkelmineral) på kartblad 2333 II. I tillegg er han operatør for Pasvik Fiskemottaks 4 og **Magnar Kosta-**

mos 11 nikkelformeringer på kartblad 2333 II.

Erkki Kreivi har helt siden begynnelsen av 1970-tallet deltatt i nikkelformering og kobberleting i Finnmark, da som ansatt i andre selskaper, bl.a. Sulfidmalm.

Etter at NGUs rapport om gullmineraliseringer i Gjeddevann ble offentliggjort har **Kenor A/S** tatt ut 35 mutinger på kartblad 2333 I.

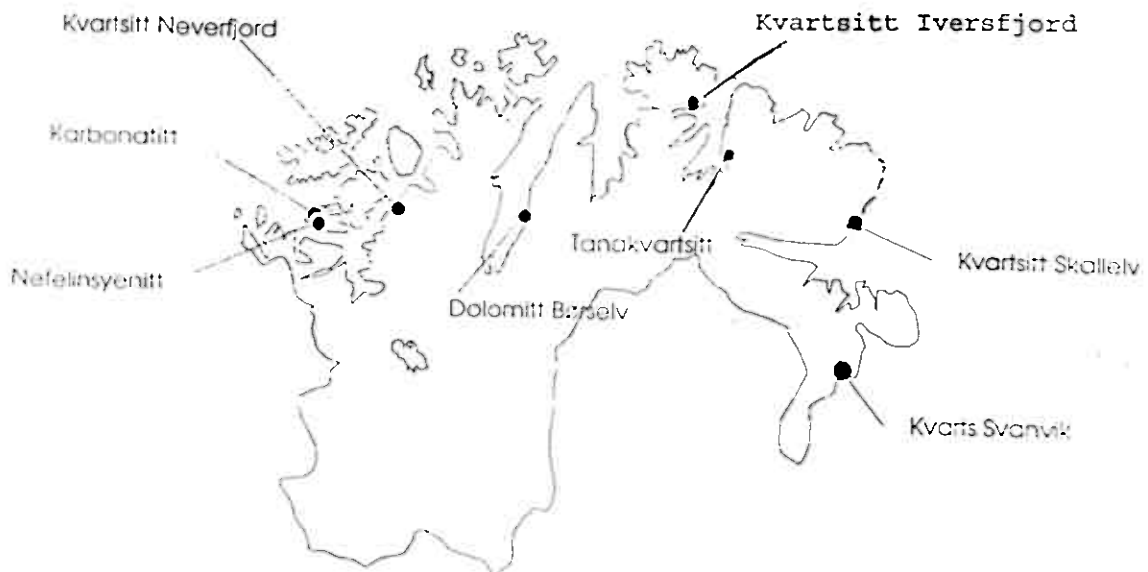
Mutinger i Alta kommune:

På Seiland i Alta kommune på kartblad 1835 I har **H. Kristensen** 1 muting på samler/smykkesteinmineralet zirkon.

A/S Prospektering (ASPRO) har 4 mutinger på kobber like øst for Store Lerresfjordbotn på kartblad 1915 IV.

1.4.4. Industrimineraler

Figuren nedenfor viser beliggenheten av industrimineralforekomster i Finnmark.

1.4.4.1. Kvarts og kvartsitt

Kvartsitter:

Kvartsitten i Gamafjellformasjonen som Elkem Tana driver på i dag har reserver for 12-14 år drift når det nye bruddet er åpnet. Andre steder kan også ha potensielle kvartsittressurser til jern-siliciumindustrien.

De mest interessante er Tananes, Gersegåp'pi, Lille Leirpollen, Vaggedalen og Tjeldneset i Tana og i Skallelv mellom Vardø og Vadso.

Forekomsten ved Skallelv er volumberget til 100 mill. t. ved 10 m avsenkning. Den kjemiske kvaliteten er god, men de termiske

egenskapene må testes nærmere hvis forekomsten skal undersøkes videre.

Kvartsittforekomster i andre enheter er **Iversfjord** i Gamvik kommune og **Neverfjord** i Kvalsund kommune. Iversfjordkvartsitten inneholder flere sone; med god kvartsitt der små tonnasje opptil 2.5 mill. kr. kan tas ut før gråbergbryting er nødvendig. Totalt anslås Neverfjordkvartsitten å inneholde 4 mill. t. og med den gunstige beliggenheten er den fortsatt en potensiell ressurs i framtiden.

Kvarts:

Det er sannsynlig at Svanvik hydrotermalkvartsforekomst er Norges største. Forekomsten er undersøkt av NGU fra 1984-89 og ressursen er noe over 1 mill. t. Kvaliteten tilfredsstiller kravene til visse typer optisk glass, men for lite potensielt markedsvolum i dag gjør bygging av kostbart rensanlegg uaktuelt. Prisen for de aktuelle produktene er trolig interessante med tanke på oppfølging.

1.4.4.2 Karbonatitt

Karbonatitressursen på Stjernøya er meget stor. Karbonatitt er en bergart som består av mineralene kalkspat og biotitt med mindre mengder apatitt og magnetitt. Kaliuminnholdet gjør bergarten interessant som gjødsel.

Norsk landbruk bruker ca. 100000 t. kalium/år. 54 % av dette dekkes av kunstgjødsel og resten kommer fra husdyrgjødsel.

Kvithamar Forskingssenter i Stjørdal har i samarbeid med NGU gjort testforsøk med en rekke forskjellige bergarter, bl.a steinmel av karbonatitt og avgang fra nefelingruvene på Stjernøya.

I disse dager foregår det en studie på hvor mye kalium raigras tar opp fra ulike typer og nedmalingsgrader av steinmel. Disse skal høstes 4 ganger. Til slutt skal det gjøres testforsøk både i Tromsø, Alta og Svanvik der Holt forskingsstasjon også skal delta.

Den foreløpige konklusjonen er at karbonatitt kan forsyne planter med kalium i mengder som er ca. 75 % av det kunstgjødsel kan

gjøre. Den er spesielt interessant ved dyrking av gressfor. Den kan gi flere slårter. Langtidseffekten er gunstig. Det kan åpne seg nye og interessante muligheter ved dyrking av industripoteter. (potetgull)

1.4.4.3 Dolomitt

Dolomitt er et kalsium-magnesiumkarbonat og brukes i hovedsak som fyllstoff i maling, asfalt, gummi, til fremstilling av magnesium-metall (Norsk Hydro), brent kalk og ildfast stein og jordforbedringsmiddel.

Gjennom NGUs og Norcems undersøkelser i 1975-76 og senere undersøkelser av SINTEF har vist at **Børselvdolomitten** er godt egnet som jordforbedringsmiddel og har dels også gode egenskaper for produksjon av ildfast stein.

1.4.4.4 Diamanter

Diamant består av karbon med kubisk krystalstruktur med ekstremt faste bindinger. Det er det fineste og dyreste av alle smykkesteiner som finnes. Det er derfor et interessant investeringsobjekt.

Diamant er det hardeste mineralet som finnes. Det gjør at diamanter uten smykkesteinskvalitet brukes som slipemiddel i industrien.

Registrerte operatører:

Ashton Mining fra Australia, Rio Tinto Zinc (RTZ) fra Storbritannia og Monopros fra Canada (datterselskap av sørafrikanske De Beer) har alle søkt om letetillatelse i Finnmark.

RTZ fikk den 23.8.93 en tillatelse som varer ut 1996. Ashton Mining fikk den 9.2.94 en tillatelse som varer ut 1997.

Ashton Mining Ltd. v/Malmikaivos OY har søkt om håndgivelse av 14 avgrensede områder i Kautokeino og Karasjok kommuner. Undersøkelsene går over 4 faser: 1. Geofysiske målinger med bærbar utrustning 2. Prøvetaking av morenemateriale ved boring 3. Prøvetaking av berggrunnen ved boring og 4.

Storprøvetaking der flere tonn masse tas ut med gravemaskin.

Monopros Ltd. søknad om letetillatelse ble den 13.12.94 anbefalt av jordsalgsstyret og senere av Statskog i Namsos. Imidlertid har lokale interesser, bl.a. kommunene Karasjøk og Kautokeino anket denne avgjørelsen inn overfor Landbruksdepartementet.

BHP (Broken Hill Property) fra Australia har også vært i kontakt med NGU med tanke på diamantleting i Finnmark.

Registrerte funn:

Det er allerede gjort betydelige diamantfunn i Arkangelskområdet, i de sørlige deler av Kola-halvøya og i sentrale Finland.

På Kolahalvøya er det funnet kimberlitter i senprekamriske bergarter svarende til bergarter i Varangerområdet.

Pålitelige franske kilder fra 1891 beskriver diamantfunn i Pasvikelva. I Kola- og Karelen fylke - nær Finland er det funnet diamanter i løsmasser, og i fast fjell ved Kostamo.

Konklusjon:

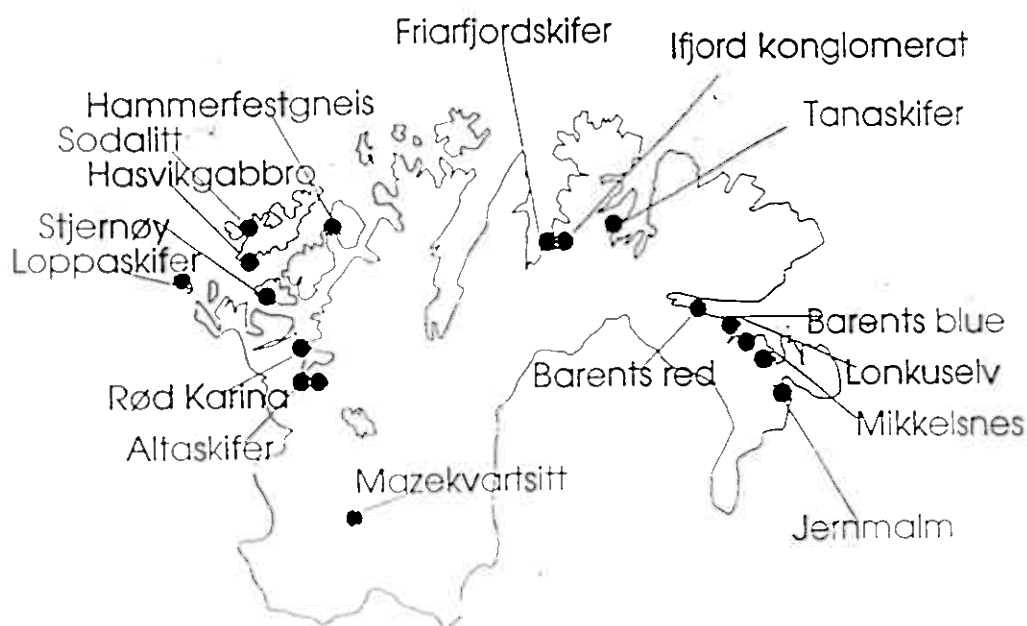
Alle selskapene har vært innom NGU. De er her fordi:

- En rekke grunnlagsdata foreligger som et resultat av Finnmarksprogrammet 1982-1991. Selskapene behøver ikke investere store summer i, f. eks. geofysiske undersøkelser
- Infrastrukturen er tilstede i våre områder
- Lovende data fra våre nærområder finnes, bl.a. i Finland.
- Områdene våre har potensialer, men er utforskede med tanke på diamanter.
- Miljømessig er diamantgruvene små. Diamantrørene er fra 50-500 m i diameter (noen opptil 1 km). Det kan bli relativt store dagbrudd, men det er ikke påvist radioaktive mineraler i kimberlittene. Ingen sulfider skaper problemer. Det er en ren form for gruvedrift.

Selv om aktiviteten og interessen for våre områder er store er undersøkelsene i en innledende fase med statistisk systematisk prøvetaking. Det vil derfor være av liten interesse å se på hvilke områder disse innledende undersøkelsene foregår i.

1.4.5 Naturstein

Kart over de mest interessante påviste natursteinressursene i Finnmark:

1.4.5.1 Masikvartsitt

Masikvartsitten er en grønn fuksittførende (kromførende glimmer) kvartsitt. Den er uten tvil den mest ettertraktede natursteinen som er påvist de siste årene.

To områder i Kautokeino kommune er undersøkt:

Narannas:

A/S Prospektering (ASPRO) har siden 1986 arbeidet med å undersøke masikvartsitten i Narannas.

Konklusjon så langt er at grønnfargingen knyttet til glimmerflakene gir større problemer med polering. Det viktigste arbeidet framover er å få rotfeste for steinen i markedet. Målet er å få en så god produksjon at den kan forsvare en bearbeiding. Et stort volum kan forsvare en flislinje.

ASPRO ønsker lokale interessenter som eiere. Har bl.a. også gjort en henvendelse til Statskog Naturstein A/S.

Miljøverndepartementet har akseptert at kommunen regulerer området til natursteinuttak.

Reindriften har imidlertid reist sak mot bedriften. Saken var oppe i Alta herredsrett 28.6.95. Rettssaken vil avklare bedriftens framdriftsplaner i området.

Arbeidene i 1995 tar sikte på vurdere kvartsitten i nærområdene og bore 400-500m, nedtil 30-50m.

Riebanvarri:

Dette området ligger 3-4 km øst for Narannas og er undersøkt av Mineralutvikling A/S.

Prøvedriften med borer ble gjort 20.8 - 1.10.94. Det ble brutt ut ca. 80 m³ brutto. Herav ble 20 m³ fraktet til Alta. Derav ble 8 m³ fraktet til Norwegian Stone Malm A/S i Verran for forsøksproduksjon av gulvflis i 10 cm tykkelse. Resultatet var negativt grunnet

misfarging, oppsprekking og for høyt innhold av glimmer i endel soner.

Potensialene så langt synes å ligge i blokkstørrelser opp mot 2 m³ uten misfarging. Lønnsomhetsgrensen ligger på ca. 15000 kr/m³ med ca. 90 % vrakstein. Forutsetningen for dette er at vraksteinen også må utnyttes til produksjon av halvfabrikata som flisemner, råplater og knekte produkter (murstein).

Mineralutvikling prøver å skaffe finansiering og samarbeidspartnere innenfor en budsjett-ramme på ca. 800 000 kr. som innebærer:

- Vurdering av forekomsten i et areal på ca. 200 x 1000 m.
- Geologisk kartlegging av alle kjente blotninger
- Kjerneboring

1.4.5.2 Gabbro

Statskogs Næringsavdeling har overtatt Ewald Husbys rettigheter på svart gabbro på Sørøya.

Det er tatt ut ca. 100 m³ blokk i størrelser fra 5 - 12 t. De første prøveleveransene var ikke så bra. Endel av steinen ga problemer pga brunfarging og stikk eller sletter av diabas.

Nye testpartier opptil 7 t. store blokker er sendt til Norwegian Stone Malm og opptil 10-11 t. store blokk er sendt til Nordicstone i Larvik. Tilbakemeldingene herfra er at steinen lett lar seg flammebehandle og prikkhamre. Steinen har da gode egenskaper til utearealer.

Statskog Naturstein A/S er etablert. Bedriften er registrert på Fauske. Aksjekapitalen er 3 mill. kr.

Den videre testingen og markedsundersøkelsene på Hasvikgabbroen vil avgjøre om Statskog Naturstein A/S evt. viderefører Statskogs engasjement i Hasvik.

1.4.5.3 Annen naturstein

Sør-Varanger:

ASPRO har avtale med A/S Sydvaranger om utnytting av jernmalmen som naturstein. En prioritert oppgave er å få opp markedet for blokk. Selskapet er interessert i å vite om Statskog er interessert i å samarbeide om jernmalmen.

Hasvik kommune:

Ewald Husby vil i samarbeid med Statskogs Næringsavdeling og Hasvik kommune slutføre undersøkelser på sodalitten. Det er 130000 kr. i rest for 1995.

Andre natursteinforekomster:

Det finnes potensialer for gneiser av forskjellige typer i Sør-Varanger kommune.

I Tana bør den røde skiferen og Tanakvartsitten vurderes som natursteinressurs.

I indre Finnmark er i første rekke Masikvartsitten aktuell ressurs, ikke bare i Kautokeino kommune. Den bør følges opp også i Porsanger og Karasjok kommuner.

I Loppa kommune finnes en interessant skifer som det har vært interesse for på det finske markedet.

1.5. Forutsetninger for å utnytte mineralforekomsten

Geologiske grunnlagsdata

For å kunne utnytte mineralforekomster må en vite noe om de geologiske potensialene i et område.

I Finnmark er i dag forutsetningene tilstede for å kunne gjøre en god ressursinventering. Dette har sin årsak i at Finnmark i dag er en av landets best kartlagte fylker ved at:

- NGU har gjennomført sitt Finnmarksprogram 1982-91 og skaffet til veie gode data, bl.a. i form av:
  - Berggrunnsgeologiske kart
  - Kvartærgeologiske kart

- Metallogenetiske kart
- Geokjemiske og geofysiske kart
- Databaser
- En rekke vurderinger av potensialer for ulike mineraler

- NGUs samarbeid med Russland har brakt og bringer stadig ny informasjon om russiske mineralforekomster som vil komme til nytte også på norsk side.
- Gjennom Finnmarksforsknings, Mineralutviklings og andre private selskapers aktivitet har vi en bra oversikt over natursteinpotensialene.
- En rekke private aktører leter for tiden både etter gull, kobber, nikkel og ikke minst diamanter i vårt fylke. Om noen år vil vi kunne ha en meget god oversikt over potensialene for disse ressursene i våre områder.

Kap. 2.

Juridiske problemstillinger vedrørende mineralleting

2.1. Letetillatelser

2.1.1 Mutbare mineraler

Retten til å lete etter mutbare mineraler er regulert i lov om bergverk av 30. juni 1972 nr. 70 (bvl.). Mutbare mineraler er mineraler med en egenvekt på 5 eller høyere, samt titan, arsen, magnetkis og svovelkis, jfr. bvl. §1.

For mutbare mineraler gjelder prinsippet om bergfrihet, dvs. at enhver har rett til å søke etter (skjerpe), mute og få utmål på forekomster av disse mineraler på egen eller andres grunn, jfr. bvl. § 2.

Skjerperetten er altså i prinsippet fri, og man trenger ingen formell tillatelse. Enkelte områder er imidlertid ifølge bvl. § 3 fredet mot skjerpning, det gjelder blant annet tettbygd område, åker, eng og område som ligger mindre enn 100 meter fra bygning. Skjerperetten gjelder heller ikke ved fredete kulturminner, se nærmere nedenfor.

Bergfrihetens prinsipp gjelder for norske statsborgere samt statsborgere i et EØS-land og for foretak med sete i Norge eller annet EØS-land. Foretak eller statsborgere utenfor EØS må ha konsesjon etter lov av 14. desember 1917 § 17.

Ønsker man en **enerett** til undersøkelse og senere drift av et område, kan man begjære muting, jfr. bvl. kap 3. Rett til mutingsbrev er som nevnt åpen for enhver, spørsmålet er altså hvem som søker om muting først.

Selv om skjerperetten som sådan er fri, setter loven grenser for hva skjerperen kan foreta seg, se nærmere nedenfor.

2.1.2 Ikke mutbare mineraler

Bergfrihetens prinsipp gjelder ikke for de ikke mutbare mineraler. Slike mineraler tilhører grunneieren, og leting krever tillatelse fra grunneieren. Når det gjelder forholdet til bruksberettigete, så se nærmere under pkt. 2.2.2.

2.2 Hva skjerperen kan foreta seg

2.2.1 Forholdet til plan og bygningsloven

Bergfrihetens prinsipp gir ikke skjerperen rett til å gjøre hva som helst. Blant annet setter plan- og bygningsloven av 14. juni 1986 nr. 77 (pbl) grenser for hvilke tiltak skjerperen kan iverksette. For ikke mutbare mineraler gjelder det samme; selv om grunneieren har gitt letetillatelse, vil plan- og bygningsloven sette grenser for hva skjerperen kan foreta seg.

Enhver kommune skal ha en kommuneplan, jfr. pbl. § 20-1, og denne planen skal ha en arealdel der bruken av kommunens areal skal angis, dvs. områder for bygg, landbruk, råstoffutvinning, kommunikasjon, natur og friluft o.a. skal angis, jfr. § 20-4. I et område som ikke er utlagt til råstoffutvinning, kan det etter § 20-6 i forbindelse med mineralleting ikke foretas masseuttak, jfr. § 84. Det følger videre av § 20-6 at det heller ikke er adgang til å gjennomføre andre tiltak som kan være til vesentlig ulempe for gjennomføring av arealplanen. Dette innebærer at det for eksempel ikke vil være adgang til veianlegg i et område lagt ut til natur og friluft.

Innenfor arealplanen kan et område være nærmere regulert gjennom en reguleringsplan, jfr. plan- og bygningsloven kap. VII. Er området allerede etter arealplanen unntatt fra råstoffutvinning, vil ikke reguleringsplanen

innebære noen endring i forbudet mot masseuttak.

For adgangen til masseuttak har reguleringsplanen betydning der et område ifølge arealplanen er utlagt til råstoffutvinning. En reguleringsplan for området kan sette grenser for hvor virksomheten kan utøves og for hvordan den skal gjennomføres. En letevirkosomhet kan da bare gjennomføres i overensstemmelse med reguleringsplanen, jfr. § 31.

Selv om såvel arealplan som reguleringsplan tillater råstoffutvinning, er man etter § 84 pliktig til å gi melding om masseuttak, jfr. § 81 annet ledd, og masseuttaket kan ikke iverksettes før tre uker etter at meldingen er mottatt av kommunen. Hvis kommunen etter slik melding finner at masseuttak i det aktuelle området er uheldig, kan den ta opp reguleringsspørsmålet til ny vurdering, og etter pbl. § 33 nedlegge midlertidig forbud mot masseuttak.

Et spørsmål i denne sammenheng er hva slag masseuttak som rammes av pbl. § 84. Kommunal- og arbeidsdepartementet uttaler i sak 90/3682 at flere mindre uttak over tid kan føre til like store endringer i terrenget m.v. som et stort inngrep over kort tid. *"Man må derfor kunne vurdere slike saker under ett, dvs. man må kunne stanse arbeidet fordi det totalt sett blir for stort."* Det gis uttrykk for at det ikke kan stilles særlig strenge krav til masseuttak før melding kan kreves etter pbl. § 84. Krav til omfang må vurderes ut fra hvilken type uttak det er snakk om. Uttak av stein er et uopprettelig inngrep i naturen, og det skal derfor mindre til før uttaket kan stanses.

Det kan også vises til brev fra Miljøverndepartementet av 15. september 1995 som tar utgangspunkt i en konkret sak: I forbindelse med malmløsing ble det gravet to hull på størrelse med hustomter i et myrområde 2-3 km innenfor utvidelsesforslaget for Pasvik nasjonalpark. På spørsmålet om dette masseuttaket var meldepliktig etter § 84, uttaler departementet: *"Graving av hull på størrelse med hustomter vil normalt være meldepliktig. Til*

dette kommer naturligvis at betegnelsen "hustomt", hva angår størrelse, er et tøyelig begrep. Likevel er det presist nok til å kunne fastslå at det normalt innebærer terrenginngrep av meldepliktig omfang. Når vi sier "normalt", så mener vi å uttrykke behovet for også å vurdere terrenginngrep ut fra stedlige forhold. Slike omstendigheter som at terrenginngrepet gjøres i et sårbart område f.eks. i område omfattet av et utvidelsesforslag for en nasjonalpark gjør at terskelen for når meldeplikt inntreer blir lavere."

Et tiltak som er meldepliktig etter § 84, kan som nevnt igangsettes etter tre uker hvis området er utlagt til råstoffutvinning, dog kan kommunen i særlige tilfelle forlenge fristen med ytterligere tre uker. Kommunen har altså i dag maksimalt seks uker på seg til å vurdere om midlertidig forbud skal nedlegges etter § 33. Men reglene er nylig blitt skjerpet. Ved lovendring av 5. mai 1995 nr. 20 kan vesentlig terrenginngrep ikke gjennomføres uten uttrykkelig tillatelse av kommunen, jfr. § 93 første ledd, bokstav i. Masseuttak anses som et vesentlig terrenginngrep og vil altså etter lovendringen ikke kunne gjennomføres uten tillatelse, selv om masseuttak skulle være tillatt etter areal- eller reguleringsplan. Lovendringen vil tre i kraft sommeren 1996.

2.2.2 Forholdet til grunneieren og andre bruksberettigete

Mutbare mineraler.

I forhold til grunneieren har skjerperen etter bvl. § 4 rett til å foreta de arbeider som er nødvendige, men skjerperen må gå frem på en måte som ikke gjør skadene større enn strengt nødvendige og slik at naturen ikke blir unødig skjemmet. Skjerperen har ikke adgang til å foreta inngrep som medfører skade av vesentlig betydning. Slike inngrep krever samtykke av grunneier og andre bruksberettigete. Det heter videre i § 6 at skjerperen uten hensyn til skyld er pliktig til å erstatte den skade på *"grunn, bygninger og andre innretninger eller anlegg som skjerpingen fører med seg for eieren og brukeren av grunnen"*.

Bestemmelsen i § 6 nevner bare skade på grunn og anlegg. Letevirksomhet kan imidlertid medføre skade på annen virksomhet i området, for eksempel kan den påføre reindriften tap hvis letingen foregår i kalvingsområde eller en flyttelei. Hvis skaden skyldes uaktsomhet, vil skjerperen bli erstatningsansvarlig etter de vanlige erstatningsrettslige reglene. Derimot synes det på bakgrunn av ordlyden i bvl. § 6 tvilsomt om det er rom for erstatning på objektivt grunnlag ved slik skade. Gode grunner taler for at det bør være erstatningsansvar også for slik skade, all den stund verken grunneier eller bruksberettiget kan motsette seg skjerpingen. Spørsmålet bør avklares under revisjonen av bergverksloven.

Ikke mutbare mineraler

Som nevnt kan leting etter ikke mutbare mineraler ikke skje uten samtykke av grunneier. Grunneieren kan da også sette vilkår for letevirksomheten, bl.a. at nødvendige tillatelser gis av plan- og bygningsmyndighetene og at reindrifta kan kreve stoppet en letevirksomhet som vil kunne skade reindriften.

Jordsalgforskriftenes § 16 for Finnmark omfatter bestemmelser om hvem som skal høres ved inngrep i naturområder. I 1994 kom det inn en uttrykkelig bestemmelse om at høringsuttalelse skal innhentes fra: *"Sametinget når det gjelder tiltak som medfører eller kan komme til å medføre større inngrep i naturområder hvor samiske interesser er tungtveiende"*.

Jordsalgskontoret har nå etablert en praksis med innhenting av høringsuttalelser fra berørte kommuner, reindriftens forvaltningsorganer og Sametinget i forbindelse med søknader om letetillatelser etter ikke mutbare mineraler.

Reindriftslovens § 15 krever at grunneier eller annen bruksberettiget varsler reindriften hvor det foreligger planer om en utnyttelse av eiendom i et reinbeiteområde som kan være til vesentlig skade eller ulempe for reindriftsutøvelsen.

Reindriften er organisasjonsmessig inndelt i et reindriftsstyre (for hele landet), 6 områdesty-

rer og en rekke distriktsstyret. Innsigelsesretten i arealsaker er lagt til områdestyrene. I Finnmark er det to områdestyret, ett for Øst-Finnmark og ett for Vest-Finnmark.

Innad i et distrikt vil arealene ofte være sedvanemessig fordelt mellom de enkelte siida'ene. En evt. letevirksomhet eller drift vil kanskje ramme bare noen få reineiere som bruker nettopp det området hvor letevirksomhet/drift er aktuelt. En slik gruppe har en selvstendig rettslig interesse av å motsette seg inngrepet, samt at de i tilfelle inngrep har et eget erstatningsrettslig vern. Områdestyret som offentligrettslig organ, kan neppe forplikte en slik gruppe bruksberettigete - eller siida'er, mot deres vilje.

2.2.3 Forholdet til andre interesser

Hvis et kulturmiljø er fredet etter **lov om kulturminner** av 9. juni 1978 nr. 50, kan det ikke gjennomføres letevirksomhet som kan skade miljøet. Dette gjelder for leting etter såvel mutbare som ikke mutbare mineraler. Et kulturmiljø kan fredes av Kongen etter § 20, men visse kulturminner er automatisk fredet etter § 4. Samiske kulturminner som nevnt i § 4, eldre enn 100 år, er automatisk fredet. Ikke samiske kulturminner fra tiden før 1537 er automatisk fredet. Av de kulturminner som § 4 nevner og som har spesiell interesse i vår sammenheng, kan nevnes boplasser, huler og hellere med spor etter folk, spor etter innhengninger, jakt-, fiske- og fangstinnretninger, vegfar av alle slag, kultplasser og andre steder som tradisjon, tro, sagn eller skikk knytter seg til, samt gravminner av ethvert slag.

Lov om motorferdsel av 10. juni 1977 nr. 82 setter grenser for bruk av motorisert kjøretøy, båt og luftfartøy i forbindelse med mineralleting. Motorferdsel er ikke tillatt i utmark og vassdrag, med mindre noe annet følger av loven eller av forskrifter gitt av Miljøverndepartementet, jfr § 3 og § 4 a. Bruk av kjøretøy i forbindelse med mineralleting er ikke blant de

unntak loven nevner i § 3, og er heller ikke uten videre tillatt i etter forskrifter.

Miljøverndepartementet har i medhold av motorferdselloven gitt forskrifter om bl.a. start og landing med fly og helikopter samt motorferdsel på innsjøer mindre enn 2 kvkm. Etter søknad kan kommunen gi nødvendig tillatelse til motorferdsel. Kommunens avgjørelse kan påklages til Fylkesmannen.

2.3 Forholdet til ILO-konvensjon nr. 169

Norge ratifiserte i 1990 ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater. Denne konvensjonen har artikler som er av betydning for det spørsmål vi her ser på. I denne sammenheng er det særlig artikkel 15 som har interesse:

1. *Vedkommende folks rett til naturressurser i deres landområder skal sikres spesielt. Slike rettigheter omfatter disse folks rett til å delta i bruk, styring og bevaring av disse ressursene.*
2. *I tilfelle der staten beholder eiendomsretten til mineraler, ressurser under jorden eller til andre ressurser som finnes i landområdet, skal myndighetene ikke sette i gang eller tillate noen tiltak for utforskning eller utnyttelse av slike ressurser i disse folks landområder, før det er opprettet eller tatt i bruk rådforingsordninger med disse folk, for å fastslå om og i hvilken utstrekning deres interesser kan bli skadelidende. Når det er mulig, skal vedkommende folk ha del i utbyttet av slik virksomhet og skal få rimelig erstatning for enhver skade de lider på grunn av slik virksomhet.*

Ovenfor har vi sett at bergfrihetens prinsipp innebærer at enhver har rett til å skjerpe, munte og få utmål på de *mutbare mineraler*. Grunneier eller bruksberettiget kan ikke motsette seg dette. Bergfrihetens prinsipp synes ikke å være i overensstemmelse med

ILO-konvensjonen, siden Sametinget er uten innflytelse i disse sakene. Hvorvidt den fortsatte praktisering av bergfrihetens prinsipp er i strid med ILO-konvensjonen, er derimot mer tvilsomt. Det heter nemlig i artikkel 34 at konvensjonen skal iverksettes på en fleksibel måte. Arbeidet med ny minerallov er på gang, og man må forvente at spørsmålet om forholdet til ILOkonvensjonen blir avklart i denne sammenheng. Man må også forvente at Samerettsutvalget vil vurdere spørsmålet. Så lenge en avklaring av disse spørsmål kan ventes i den nærmeste fremtid, kan staten Norge neppe sies å handle i strid med konvensjonen selv om bergfrihetens prinsipp fortsatt praktiseres. Men ILOs ekspertkomite har merket seg at tillatelse til mineralleting er gitt uten den forutgående konsultasjon som kreves etter artikkel 15 (2), og den uttaler: "*Komiteen merker seg at det ennå ikke er gitt tillatelse til utvinning av mineralressurser, og håper prosedyrene for å gi tillatelse til utforskning og utvinning blir endret slik at de samsvarer med denne bestemmelsen.*" Ekspertkomiteen synes med andre ord å forvente at reglene blir endret før det er aktuelt med utvinning.

Kap. 3.

Jordsalgsmyndighetenes behandling av diamantsakene

3.1. Kort gjennomgang av saksbehandlingssystemet for ikke mutbare mineraler

Jordsalgskontorets system for behandling av bergverkssaker for de *ikke mutbare* mineralene har store likhetstrekk med bergverkslovens system for de *mutbare* mineraler.

Bergverksloven opererer med tre stadier i prosessen: *skjerping, muting og utmål*. I henhold til bergverksloven er det fritt for alle å skjerpe etter de mutbare mineraler. Det trenes ingen tillatelse. Hvis skjerperen finner en mineralforekomst han vil undersøke nærmere, kan han søke om mutingsbrev. Behandlingen av søknaden er svært regelbundet. Hvis ingen av avslagsgrunnene som er nevnt i loven er tilstede, har skjerperen krav på å få utstedt mutingsbrev på forekomsten. Mutingsretten gis vanligvis for 7 år, og kan etter søknad forlenges med 3 år. Neste trinn i prosessen er søknad om utmål. Avgjørelsesstemaet er rent bergverksfaglige vurderinger av forekomstens drivverdighet. Søknaden kan kun avslås hvis det er åpenbart at forekomsten ikke er drivverdig. Utmålsrett er en forutsetning for å kunne søke om driftskonsesjon for bergverk etter industrikonsesjonsloven.

Jordsalgskontorets system for de ikke mutbare mineraler likner bergverkslovens system, men rettighetene kalles *letetillatelse, håndgivelsesavtale og driftsavtale*.

Letetillatelsen gir leteren rett til å ta nødvendige prøver av grunnen innenfor leteområdet for å kunne fastslå om det finnes mineraler i området. Erklæringen gir ikke leteren enerett, den gir heller ikke leteren krav på eventuell leierett senere. Leteren har ansvaret for eventuelle skader, han har også selv ansvaret for å skaffe seg andre tillatelser som måtte være nødvendig - f.eks. tillatelse etter motorferdselloven, kulturminneloven osv.

Videre har leteren plikt til å respektere rein-driftsinteresser og andre brukerinteresser i området og tillatelsen opphører ved interessekonflikt.

I letefasen vil aktiviteten vanligvis gå over et stort område, men inngrepene i grunnen vil være beskjedne og kortvarige i tid på hvert prøvetakingssted. Letetillatelsen utstedes vanligvis for 5 år. Fram til mai 1994 ble letetillatelsene behandlet på en enkel måte. Søknadene ble ikke sendt på høring og tillatelsen ble avgjort administrativt.

Ved jordsalgsstyretvedtak av 18.5.1994 ble myndigheten til å avgjøre letesøknader overtatt av jordsalgsstyret, og ved Landbruksdepartementets beslutning av 26.5.1994 ble det bestemt at uttalelse skal innhentes fra Sametinget "*når det gjelder tiltak som medfører, eller kan komme til å medføre større inngrep i naturområder hvor samiske interesser er tungtveiende*". Det var nettopp diamantsakene som var den direkte årsak til endringen. Heretter sendes alle letesøknader på full høring og legges fram for jordsalgsstyret til avgjørelse.

Neste trinn i systemet kalles **håndgivelsesavtale**. Dette er en langt mer inngripende avtale. Den gir leteren førsterett til mineralforekomsten innenfor et avgrenset areal og rett til å starte opp prøvedrift for å undersøke forekomstens drivverdighet. Jordsalgskontoret praktiserer derfor *full* høringsrunde for slike saker for å få et best mulig beslutningsgrunnlag. I den grad det er nødvendig samordnes saksbehandlingen med andre myndighetsorganer slik at behov for eventuelle tillatelser fra disse klarlegges, eksempelvis motorferdselsmyndighet, kulturminnemyndigheter, plan- og bygningsmyndighet osv. Håndgivelsesavtaler utstedes vanligvis for 5 år og skal behandles i jordsalgsstyret.

Driftsavtale blir nødvendig hvis tiltakshaver ønsker å sette i gang permanent drift på forekomsten. Avtalen opprettes som en sideavtale til håndgivelsesavtalen, og regulerer rettigheter og begrensninger i bruken, med hovedvekt på driftstekniske og økonomiske forhold.

3.2. Søknad fra Rio Holdings Norway (Rio Tinto Zink)

RHN A/S fikk utstedt letetillatelse for ikke mutbare mineraler 23.8.93. Letetillatelsen ble utstedt administrativt og gjelder ut 1996. Samtidig søkte selskapet om *enerett* til å lete etter diamanter i Finnmark. Denne søknaden ble ved brev av 16.9.93 sendt på høring til de berørte kommuner (10 kommuner) og etter anmodning også til Sametinget ved brev av 21.9.93.

I tillegg gikk selskapet selv ut med informasjon til kommunene (brev av 3.9., 20.10. og 27.10. samt orienteringsmøter i flere kommuner).

Jordsalgsstyret ble orientert om saken som hadde fått stor mediaomtale, i styremøtet 4.11.93. Styret ble orientert ved kopier av aktuelle dokumenter. I tillegg til de ovenfor nevnte, også Landbruksministerens svar i Stortingets spørretime 3.11.93 og søknad av 3.11.93 fra et nytt selskap, Ashton Mining Ltd. Jordsalgsstyret ble videre gitt en orientering om rutine for behandling av bergverksaker.

Jordsalgsstyret sendte ut en pressemelding etter styremøtet. I denne heter det bl.a. at styret ikke har noen merknader til letetillatelsen av 23.8.93. Letetillatelsen er gitt i samsvar med etablert forvaltningspraksis, og sikrer de hensyn staten som grunneier skal ivareta i henhold til jordsalgsloven.

Videre ble vilkårene for letaktiviteten presisert og det understrekes at selskapet er forpliktet til selv å søke nødvendige tillatelser etter annet lovverk. Til slutt nevnes at søknaden om *enerett* vil bli behandlet i neste jordsalgsstyremøte - trolig 9.12.93.

Ved brev av 3.11.93 fra Statskog hovedkontoret ba hovedkontoret om at avgjørelsen i *enerettsspørsmålet* skulle skje i samråd med hovedkontoret. Ved brev av 12.11.93 bekreftet styreformannen at man var inneforstått med dette.

Saken ble behandlet i jordsalgsstyremøtet 9.12.93. som sak 36/93. Etter forslag fra jordsalgsstyrets formann gjorde et flertall på 6 et vedtak i 4 punkter: (vedtaket gjengis i forkortet versjon)

1. *Jordsalgsstyret finner ikke grunn til å omgjøre den letetillatelsen som er gitt 23.8.93.*
2. *Under henvisning til den offentlige debatt saken har vakt og sakens prinsipielle karakter, mener styret at saken bør avgjøres av overordnet myndighet, jfr.- jordsalgsforskriftens § 10.*
3. *Når det gjelder spørsmålet om enerett viser styret til søknaden av 3.11. fra Ashton Mining og at også andre selskaper kan komme til å vise interesse for leting. Enerett vil utelukke konkurranse og stenge andre selskaper ute fra å lete etter/kartlegge slike ressurser. Videre konstaterer styret at enerett på dette stadium vil stride mot bergverkslovens system for leting etter mutbare mineraler. Jordsalgsstyret viser også til at de fleste kommuner og Sametinget går imot at det gis enerett. På bakgrunn av dette anbefaler jordsalgsstyret at søknaden fra Rio Holdings Norway om enerett avslås.*
4. *Eventuell søknad om håndgivelse vil utløse ny behandling etter arealforvaltningslovverket og jordsalgsloven. Jordsalgsstyret mener at en slik behandling må ivareta de hensyn som er nedfelt i ILO-konvensjon nr. 169.*

Mindretallets - Leif Halonens - forslag i forkortet versjon:

Mindretallet viste spesielt til uttalelsene fra Karasjøk og Kautokeino kommuner og fra Sametinget og foreslo å trekke tilbake den letetillatelsen som ble utstedt av administrasjonen 23.8.93.

Videre la mindretallet avgjørende vekt på ILO-konvensjon nr. 169 Art. 15, pkt 2:

I tilfeller der staten beholder eiendomsretten til mineraler, ressurser under jorden eller til andre ressurser som finnes i landområdet, skal myndighetene ikke sette igang eller tillate noen tiltak for utforsking eller utnytting av slike ressurser i disse folks landområder, for det er opprettet eller tatt i bruk rådføringsordninger med disse folk, for å fastslå om og i hvilken utstrekning deres interesser kan bli skadelidende. Når det er mulig, skal vedkommende folk ha del i utbyttet av slik virksomhet og skal få rimelig erstatning for enhver skade de lider på grunn av slik virksomhet.

Mindretallet anså ikke rådføringsplikten som oppfylt for tillatelsen av 23.8.93 ble utstedt. Videre mente mindretallet at Statskog ikke hadde rett til å overprøve ILO-konvensjonens bestemmelser.

Ved brev av 21.1.1994 fra Statskog Hovedkontoret ved adm. dir. Agnar Aas ble søknaden om enerett til leting etter diamanter i Finnmark avslått. Statskog la vekt på at dette ikke var tjenlig for utnyttningen av arealressursene i Finnmark, for de berørte lokalsamfunn i fylket og heller ikke for Statskog SF som grunneier. Uttalelsene fra berørte kommuner og Sametinget synes å underbygge Statskogs standpunkt i denne saken.

Gjennom pressen er en senere blitt kjent med at Rio Holdings Norway A/S for tiden ikke har noen aktivitet i Finnmark.

3.3. Søknad fra Ashton Mining Ltd

Ashton Mining Ltd søkte ved brev av 3.11.93 om tillatelse til leting etter ikke mutbare mineraler. Leteområdet tilsvarer omtrent det samme areal som søknaden fra RHN - det såkalte grønnsteinsbeltet som omfatter noe over halvparten av fylkets areal.

Søknaden ble stilt i bero i påvente av avgjørelsen til søknaden fra RHN om enerett til å lete etter diamanter i Finnmark. Eneretts-

spørsmålet ble avgjort og avslått av Statskog SF ved brev av 21.1.94.

Med referanse til Statskogs avgjørelse i saken og jordsalgsstyrets vedtak av 9.12.93 sak 36/93, utstedte jordsalgssjefen 9.2.94 letetillatelse til Ashton Mining Ltd. Letetillatelsen er identisk med den tillatelse som ble gitt Rio Holdings Norway A/S den 23.8.93.

Jordsalgsstyret ble orientert om saken på styremøte 28.4.94 og gjorde følgende vedtak:

Styret viser til erklæring fra Statskog SF v/Finnmark jordsalgskontor datert 9.2.94 om rett til leting og prøvetaking for Ashton Mining Ltd. og dets underselskaper m.h.t. forekomster av ikke mutbare mineraler i Finnmark.

Vurdering av letetillatelsen er ikke forelagt styret, men gitt administrativt av jordsalgssjefen.

Styret er av den oppfatning at dette er en sak av stor prinsipiell og politisk betydning, og burde derfor vært forelagt styret. Styret viser i denne forbindelse til jordsalgforskriftenes § 13, som omhandler styrets funksjon.

Styret er også av den oppfatning at letetillatelser av denne karakter bør forelegges både berørte kommuner, Finnmark fylkeskommune og Sametinget til høring.

Såvidt vites har Ashton Mining ennå ikke igangsatt letevirksomhet i Finnmark, men styret er kjent med at selskapet har foretatt forberedende arbeider.

Styret vil anbefale at den gitte letetillatelse trekkes tilbake. Hvis så skjer ønsker styret å iverksette høring som nevnt foran for det tas endelig standpunkt til letetillatelse.

Hensett til at tillatelse allerede er gitt, kan styret ikke utelukke mulig erstatningskrav fra Ashton Mining, dersom tillatelsen trekkes tilbake.

Styret antar at det vil komme sterke reaksjoner fra de berørte kommuner og Sametinget over at tillatelse er gitt uten høringsrunde.

KONKLUSJON:

På denne bakgrunn vil styret anbefale Landbruksdepartementet å trekke tillatelsen tilbake, og at spørsmålet om letetillatelse forelegges berørte kommuner, Finnmark fylkeskommune og Sametinget til høring.

Hensett til at letetillatelse er gitt og meddelt selskapet, fant styret at vurderingen av evt. tilbaketrekking av letetillatelsen bør foretas av Landbruksdepartementet. Dette fordi denne saken har et betydelig politisk tilsnitt, og det må videre antas at den vil bli tatt opp i Stortinget i likhet med den forrige letetillatelsen.

Landbruksdepartementets svar av 10.5.94:

Under henvisning til jordsalgforskriftens §§ 13, 15 og 16a, forvaltningsloven § 35 og den tid som er gått siden Ashton Mining Ltd ble tildelt leterettigheten, kan ikke vedtaket omgjøres.

Dersom jordsalgsstyret er av den oppfatning at denne type saker for framtiden skal styrebehandles, må styret i henhold til jordsalgforskriftens §§ 13 og 14 instruere jordsalgssjefen om dette.

Landbruksdepartementets brev av 10.5.94 ble behandlet av jordsalgsstyret i telefonmøte 18.5.94 og det ble gjort følgende vedtak:

1. Jordsalgsstyret konstaterer at Landbruksdepartementet ikke ønsker å trekke tilbake letetillatelsen til Ashton Mining Ltd., gitt av jordsalgssjefen den 9.2.94.
2. Jordsalgsstyret finner grunn til å beklage at styret har vært satt "på sidelinjen" i denne saken. Det skal ikke skje for framtiden i tilsvarende saker. Gjentakelser vil rukke ved jordsalgsstyrets stilling.
3. Jordsalgsstyret vil for framtiden sørge for at letetillatelser av denne karakter blir behandlet av jordsalgsstyret både hva angår saksbehandling og sakens realitet.

4. Jordsalgsstyret har i denne saken lagt vekt på å følge opp Landbruksministerens klare utsagn i Stortinget den 3.11.93 om at Sametinget for fremtiden vil bli hørt i lignende saker. Man har antatt at man i dette også hadde Landbruksdepartementets støtte.

5. Jordsalgsstyret vil anmode Ashton Mining Ltd. om, før letevirksomhet iverksettes, å sørge for kontaktmøter med Sametinget, berørte kommuner, Finnmark fylkeskommune og andre berørte parter - herunder reindriftsnæringen.

Landbruksdepartementet reagerte ved brev av 19.5. på jordsalgsstyrets vedtak:

Til pkt. 1 i vedtaket skal det presiseres at departementets brev av 10.5.94 ikke gir uttrykk for noe ønske fra departementets side. Bestemmelsene i forvaltningsloven, sammenholdt med jordsalgforskriftens bestemmelser, gir ikke hjemmel for å overprøve det vedtak som ble fattet den 9.2.94

Saken ble tatt opp i Stortingets spørretime 25.5.1994 av Erling Folkvord. På bakgrunn av dette skrev Landbruksdepartementet 26.5.94 til jordsalgsstyret:

Vedlagt oversendes kopi av spørsmål nr. 4 i Stortingets spørretime 25.5.94. På grunn av Landbruksministerens sykdom ble spørsmålet besvart av Næringsministeren.

For øvrig viser departementet til Landbruksministerens svar i spørretimen den 3.11.93 og til ukast til forskriftsendring som ble sendt Dem ved vårt brev datert 20.4.94.

I påvente av at forskriften skal bli endelig fastsatt, ber departementet om at alle søknader om leterett, håndgivelse o.l. i forbindelse med mineralleting fra nå av blir forelagt Sametinget til uttalelse for avgjørelse treffes.

Senere er jordsalgforskriftens § 16 endret slik at Sametinget vil få slike saker til uttalelse for fremtiden.

Ashton Mining Ltd. har ved sitt heleide datterselskap Malmikaivos OY senere søkt om håndgivelse av 14 kartfestede områder i Karasjok og Kautokeino kommuner. Denne saken omtales senere.

3.4. Søknad fra Monopros Ltd (De Beers Consolidated Mines Ltd)

Ved brev av 10.6.94 søker Monopros Ltd om letetillatelse. Monopros er et heleid datterselskap under De Beers.

Saken ble sendt på høring 11.7.94 til Sametinget, fylkeskommunen, berørte kommuner og områdestyrene i Øst- og Vest-Finnmark.

Saken ble lagt fram for jordsalgsstyret i møte 11.10.94. Saken ble utsatt idet en manglet uttalelse fra Områdestyret i Øst Finnmark.

Sametinget synes å mene at det er uforvarselig å innvilge søknaden fra Monopros før Sametinget er sikret tilstrekkelig innflytelse og kontroll over forvaltningen av underjordsressursene, og uttaler videre at det ikke ser noen grunn til letevirksomhet i disse områdene før samenes eiendomsrett er anerkjent.

Kautokeino kommune tilkjenner et liknende synspunkt, men er ikke imot bergverksvirksomhet på prinsipielt grunnlag.

Karasjok kommune underkjenner statens grunneierrett og går under henvisning til dette og bl.a. ILO nr. 169 imot letevirksomhet.

Områdestyrene i Finnmark er negative til leting. De viser til at kan medføre skader på terrenget og forstyrre reindriftsutøvelsen. Videre frykter områdestyrene "dynamikken" i virksomheten i de tilfeller det avdekkes funn.

De andre uttaleinstansene har ingen vesentlige merknader til søknaden.

På nytt møte i jordsalgsstyret 13.12.94 ble etter forslag fra formannen flg. vedtak fattet:

Styret viser til at saken har vært ute til en omfattende høring i medhold av jordsalgsforskriftens § 16.

De fleste høringsorganene går inn for at letetillatelse gis. Karasjok og Kautokeino kommuner, Sametinget og områdestyrene for reindriften i Finnmark går imot at tillatelse gis.

Sametinget og Kautokeino kommune har bedt om at saken stilles i bero inntil rettighetsspørsmålene vedr. statens umatrikulerte grunn i Finnmark er endelig avgjort.

Jordsalgsstyret finner det riktig at saker av denne karakter skal behandles i styret.

Styret finner at denne saken er av så stor prinsipiell karakter at saken i medhold av jordsalgsforskriftens § 10 bør forelegges Landbruksdepartementet.

Styret viser også til at spørsmål vedrørende mineralleting i Finnmark flere ganger har vært tatt opp i Stortingets spørretime. Saken videresendes derfor overordnet myndighet, Statskog SF, med sikte på sluttbehandling i Landbruksdepartementet.

Styret presiserer at søknaden kun gjelder rett til leting og begrenset prøvetaking. Tillatelsen vil medføre beskjedne inngrep i grunnen, og vil være kortvarig i tid på hvert prøvetakingssted. Omfanget av undersøkelser beskrives i brev av 10. juni fra søkeren:

"Området Monopros Limited ønsker å undersøke dekker 21 000 kvadratkilometer. Det er foreslått å samle inn eksemplarer fra bremorener eller elveleier langs offentlige veier, med ca. 5 km mellomrom. Områder som er vanskelig tilgjengelige, eller uten offentlig veinett, vil bli undersøkt ved hjelp av helikopter.

Et lag bestående av to personer vil utføre alt arbeid. Hvert undersøkelseseksemplar blir hentet ut med spade og vil veie ca 30 kg. Alle hull blir fylt igjen, for å oppnå minimal ødeleggelse av miljøet."

Styret vil også understreke at søknaden ikke gjelder enerett, eller rett til senere avtale om drift av eventuelle forekomster.

Styret anser det for å være av stor samfunnsmessig interesse å kartlegge mulige drivverdige mineralforekomster. Kjennskap til slike underjordsressurser vil være av verdi, hva enten en ønsker å åpne for drift, eller reservere forekomstene for fremtidige generasjoner. Styret viser i denne sammenheng til at Norges Geologiske Undersøkelser (NGU) driver og har drevet systematisk kartlegging av mulige berggrunnsressurser i Finnmark.

På denne bakgrunn finner styret å anbefale at letetillatelse gis, og at behandlingen av søknaden ikke bør utsettes.

Styret forutsetter i denne sammenheng at det settes som vilkår for evt. letetillatelse at reindriftsinteresser og av de bruksberettigede skal respekteres, samt at selskapet forpliktet til å søke nødvendige tillatelser etter bl.a. plan- og bygningslov, motorferdsellov og kulturminnelov.

Styret er av den oppfatning at kartlegging av berggrunnsressurser, og i denne forbindelse tildeling av letetillatelser, ikke behøver å påvirke Samerettsutvalgets og politiske organers senere vurdering av rettighetsforholdene knyttet til Statens umatrikulerte grunn i Finnmark.

Et mindretall - ett medlem - fremmet følgende forslag:

Saken stilles i bero inntil spørsmålet om retten til Statens umatrikulerte grunn i Finnmark er avgjort. Jeg vil ellers vise til uttalelsene fra Sametinget og områdestyrene for reindrift i Finnmark.

Formannens forslag ble vedtatt med 3 mot 1 stemmer.

Saken ble oversendt Statskog Hovedkontoret.

Ved brev av 2.1.95 til Landbruksdepartementet reiste Statskog spørsmål om hensiktsmes-

sigheten av at Landbruksdepartementet burde avgjøre saken som første instans. En førsteinstansbehandling i Landbruksdepartementet ville ha som konsekvens at Regjeringen i statsråd ville bli klageinstans.

I brev av 22.3.95 sa departementet seg enig i dette og ba om at saken ble avgjort av Statskog SF som første instans.

Statskog SF avgjorde søknaden ved brev av 6.6.95 med følgende konklusjon:

Statskog Hovedkontoret slutter seg til den tilråding som er gitt av jordsalgsstyret om å gi tillatelse til overflateleting etter Diamanter til Monopros Ltd. Statskog Hovedkontoret slutter seg også til den begrunnelse som er gitt for å gi slik tillatelse, og de vilkår som er foreslått for en eventuell tillatelse. For avgjørelsen legger Statskog Hovedkontoret vekt på at jordsalgsstyret i denne sak har utøvet et konkret skjønn, hvor man har avveiet de hensynene som skal ivaretas ved vurderingen av et slikt tiltak. Styret har en lokal/regional forankring og er sammensatt både av næringsmessige og politiske interesser, herunder samepolitiske interesser.

Part eller annen med rettslig klageinteresse ble gitt 3 ukers frist til å påklage vedtaket.

Vedtaket ble påklaget av Karasjok og Kautokeino kommuner, Sametinget, Naturvernforbundet i Finnmark og Norske Samers Riksforbund.

Statskog SF opprettholdt vedtaket og oversendte saken til Landbruksdepartementet ved brev av 15.8.95. Saken ligger fortsatt i Landbruksdepartementet til behandling.

3.5. Søknad fra Malmikaivos OY (Ashton Mining Ltd) om håndgivelse av 14 områder i Karasjok og Kautokeino kommuner.

Ved brev av 20.9.94 søkte Malmikaivos OY om håndgivelse av 3 områder i Karasjok og

11 områder i Kautokeino kommune. Malmikaivos er et heleid datterselskap som driver letevirsomhet under Ashton Mining Ltd.

Håndgivelse medfører førsterett i forhold til andre mineralletere til utnyttelse av eventuelle drivverdige forekomster, samt grunneiers tillatelse til å foreta bestemte tiltak for å kartlegge og undersøke forekomstens drivverdighet.

Malmikaivos har i søknaden skissert følgende undersøkelsesprogram:

1. Geofysiske målinger til fots eller med snøscooter.
2. Uttak av moreneprøver ned til berggrunnen med selvgående boreutrustning.
3. Uttak av berggrunnsprøver med selvgående boreutrustning.

Trinn 2 og 3 forutsettes gjort på vinteren, og kun i områder hvor de geofysiske målingene gir indikasjoner om interessante forekomster.

4. Storprøveuttak som innebærer uttak av bergartsprøver på opptil flere tonn for videre undersøkelser i større skala. Dette krever boring med tyngre utstyr og større hulldiameter, eller blotting av berggrunnen med gravemaskin kombinert med sprenging.

Trinn 4 vil kun bli aktuelt dersom resultatene fra trinn 2 og 3 har gitt positive resultater.

Undersøkelsesprogrammet vil kreve minimum 3 år, men Malmikaivos søker om en avtale på 5 år for å få bedre tid til planlegging og samordning av arbeidet.

Søknaden ble ved brev av 5.1.95 sendt på høring til Karasjok og Kautokeino kommuner, Sametinget, Finnmark fylkeskommune og områdestyrene i Øst- og Vest-Finnmark til uttalelse.

Uttalelsene er kommet inn og saken forberedes for behandling i jordsalgsstyret.

Kap. 4.

Lokale, regionale og sentrale myndigheters holdning til mineralleting i Finnmark.

Denne fremstillingen bygger i det alt vesentlige på grunnlagsmateriale som jordsalgssjefen har sammenstilt for jordsalgsstyrets mineralutvalg. Dette gjelder særlig

"Underlagsdokumenter for jordsalgsstyrets mineralgruppe" - I, II og III. Dessuten gjelder det jordsalgssjefens utsendelse til mineralgruppa, 5.10.95, samt et annet samledokument fra ham. På møte 24.10.95, fant gruppen disse som tilstrekkelige for å gi en oversikt over de ulike myndighetsnivåenes syn. I tillegg har jordsalgssjefen også stilt til rådighet sakspapirene vedrørende Rio Holding Norways søknad om enerett til leting og utvinning av diamanter - jordsalgssyresak 36/93 GH, fremlagt på møte den 9.12.93.

4.1 Innledning

Jordsalgsstyret avgav 13.6. 95 følgende uttalelse til pressen:

"Jordsalgsstyret viser til den uro som diamanntleting i Finnmark har skapt.

Jordsalgsstyret ser behovet for å ha en klar policy ved behandling av denne type saker og viser i denne forbindelse særlig til arbeidet i Samerettsutvalget og Minerallovutvalget.

Jordsalgsstyret mener at tillatelser til utvinning av ikke-mutbare mineraler som f.eks. diamanter ikke skal gis før Samerettsutvalgets innstilling er politisk sluttbehandlet. ..."

Dette synet har man utviklet på basis av rettsregler, og politiske utsagn fra lokale, regionale og sentrale myndigheter. I den forbindelse er det fra styrets side lagt vekt

på ting som enten går direkte på mineralvirksomhet i Finnmark, eller som på annen måte legger politiske føringer på den delen av slik virksomhet som ligger innenfor jordsalgsstyrets arbeidsfelt. Dette dreier seg som kjent om de ikke-mutbare mineralene.

I det følgende vil det bli gitt en oversikt over en del av de vesentligste uttalelsene som har dannet grunnlaget for jordsalgsstyrets vurdering.

4.2. Utviklingen av samepolitikken de siste 10-15 år

Jordsalgsstyrets utgangspunkt er at det helt siden begynnelsen av 1980-tallet har eksistert sterke politiske begrensninger på de inngrep som man har kunnet gi tillatelse til. Det henger sammen med at Regjeringen, i forbindelse med Altasaken, gav klar beskjed om at det ikke var aktuelt med større inngrep før visse forutsetninger var oppfylt.

Så langt man kan bedømme har alle seinere regjeringer fulgt dette opp, og lagt vekt på at rettighetssituasjonen skal avklares før det blir aktuelt med større inngrep. Dette til tross for at sentrale myndigheter generelt sett er positive til å utnytte også landets mineralske ressurser.

Som et resultat av Samerettutvalgets første delutredning i 1984, NOU 1984:18 - Om samenes rettsstilling, har man også fått etablert et lov- og rammeverk som setter ytterligere skranker for hvilke inngrep som kan gjennomføres før rettighetssituasjonen er avklart, eller uten samisk samtykke.

Det gjelder sameloven fra 1987, grunnlovparagrafen om samenes status fra 1988, etableringen av Sametinget i 1989, og ratifisering av ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater. I denne forbindelse kan man også nevne det politiske viljesdokumentet Agenda 21, kap. 26, fra verdens miljøkonferanse i Rio de Janeiro i 1992, som innholdsmessig er ganske likt ILO-konvensjon nr. 169.

Den samepolitiske prosessen man har hatt i Norge siden begynnelsen av 1980-tallet, til tross for at Samerettsutvalget ikke er ferdig med sitt arbeid, har ført til et helt nytt politisk klima, når det gjelder aktsomhet fra statlige myndigheters side i saker hvor samiske interesser er involvert. Det gjelder også jordsalgsstyrets behandling av søknader om å få drive en eller annen form for virksomhet i forhold til de ikke-mutbare mineralene.

Sametingets syn

Ut fra det forannevnte rettslige og politiske utgangspunktet, og at de samiske interessene har vært svært fremtredende i mineralsakene som jordsalgsmyndighetene har hatt til behandling de senere årene, er Sametingets syn av særlig interesse. Første gang tinget hadde en slik sak oppe til behandling, var i november 1990.

I den uttalelsen man da kom med, la Sametinget på en måte grunnlaget for den politikken man senere har fulgt. Blant annet ble det pekt på at det må tas hensyn til

"... samiske rettigheter, sysselsettingssituasjonen i samiske områder, reindrift, natur- og miljøvern og samisk kulturminnevern."

Hva rettighetssituasjonen angikk, ble det pekt på at Regjeringa i sitt langtidsprogram for 1986-89, slo fast at man ikke ville

"...ta initiativ til større inngrep i naturområdene på Finnmarksvidda før Samerettsutvalget har avsluttet sitt arbeid med rettighetsspørsmålene."

Videre hevdet Sametinget at staten i dag forvalter området på vegne av samene, og at *"Sametinget vil være det rette organ til å hevde samenes kollektive rettigheter i tilfeller som dette og også eventuelt å delegerer hevdelsen av rettighetene til andre samiske organ."*

Sametinget var imidlertid inne også på andre sider av en eventuell bergverksvirksomhet i det konkrete tilfellet, viste til at sysselsettingssituasjonen i Guovdageaidnu/Kautokeino også var viktig i denne saken. Et tilsvarende syn la man for øvrig til grunn i en senere uttalelse hvor tinget gikk med på begrenset prøvedrift.

På bakgrunn av jordsalgskontorets letetillatelse til Rio Holding Norway A/S, høsten 1993, mente Sametinget at denne tillatelsen avdekte en svikt i sentralmyndighetenes praktisering av forpliktelsene overfor samene som urbefolkning. Likeledes ble det hevdet at forvaltningsapparatet hadde mangel på kunnskap om det lovverk som er etablert, og de politiske vedtak som skulle sikre samene medinnflytelse.

Konklusjonen var at letetillatelsen måtte trekkes tilbake.

Etter at Ashton Mining Ltd også fikk en administrativt utstedt letetillatelse, 6.2.1994, fulgte Sametingsrådet dette opp, og brukte i vesentlig grad de samme argumentene som ved de tidligere behandlingene. I rådets uttalelse var man muligens enda mer eksplisitt med hensyn til rettighetssituasjonen og Sametingets innflytelse. Man understreket nemlig at

"...en slik letetillatelse i samiske områder ikke anses som gyldig uten at Sametinget har gitt sin godkjenning."

Jordsalgskontorets saksbehandling ble dessuten ansett å være i strid med både intern- og folkerettslige regler. Det ble hevdet at tillatelsen derfor var ugyldig, og måtte trekkes tilbake. Sametingsrådets uttalelse ga for øvrig uttrykk for en betydelig forbitrelse

over at letetillatelse var gitt, til tross for at landbruksministeren på det tidspunkt hadde gitt løfter i Stortinget om at Sametinget ville bli hørt i slike saker.

På grunnlag av den oppmerksomhet særlig diamantsakene hadde skapt, gikk Landbruksdepartementet inn for å endre jordsalgforskriftene ved å gjøre Sametinget og andre instanser til høringsorgan i saker som medfører eller kan medføre større inngrep i naturområder hvor samiske interesser er tungtveiende. Sametingsrådet aksepterte den foreslåtte endringen, "...for å fylle et minimumsbehov til Samerettsutvalget har utredet rettighetsspørsmålene." Men - i følge Sametingsrådet var ILO-konvensjon nr. 169 ikke på noen måte oppfylt.

Etter at høringsretten var innført i 1994, fulgte blant annet en diamantletesøknad fra Monopros Ltd. Under behandlingen av denne saken gikk Sametingsrådet i mot lettevirksomhet før samenes eiendomsrett og rett til naturressursene var anerkjent gjennom lovfesting av samisk sedvanerett, og bestemmelsene i ILO-konvensjon 169.

ILOs syn

I og med at flere organer, og i særlig grad Sametinget har brukt ILO-konvensjon nr. 169 som et meget viktig grunnlag for sin motstand mot mineralleting, er det av interesse å se hvordan ILOs organer vurderer denne problematikken.

Dette synet kommer frem i de kommentarene ILOs ekspertkomite hadde til den siste rapporteringa fra den norske regjering, om hvordan bestemmelsene i ILO-konvensjon nr. 169 blir praktisert her i landet. Ekspertkomiteen bygger for øvrig sine kommentarer også på Sametingets egen oppfatning, som var lagt ved Regjeringens rapport.

Komiteen sier innledningsvis at man med interesse har merket seg at Regjeringen har oversendt også Sametingets uttalelse, og at den i sin rapport uttrykkelig har tatt Same-

tingets uttalelser i betraktning. Likeledes sier komiteen seg glad for at både Regjeringen og Sametinget har uttrykt vilje til dialog om hvordan konvensjonen bør anvendes.

Av særlig interesse for blant annet mineralvirksomheten, har ekspertkomiteen merket seg at

"...Landbruksdepartementet har pålagt styret for forvaltning av statsgrunn i Finnmark, om å be om Sametingets syn før de fatter vedtak om prosjekter som gjelder bruk av grunn."

Når det gjelder innflytelsesgraden av Sametingets høringsuttalelser i forbindelse ved mulige, eller større naturinngrep, er komiteens merknad meget interessant. Det sies nemlig at

"...det er en mulighet for at samiske rettigheter til de berørte områdene kan bli krenket, særlig hvis tiltakene som gjøres av Statskog ikke er i samsvar med Sametingets kommentarer."

4.3 Finnmark fylkeskommune

I fylkesplan for Finnmark, 1996-99, går fylkestinget inn for blant annet følgende mål når det gjelder mineralske ressurser:

"Det må stilles meget strenge krav til leting og eventuell utvinning av ikke fornybare ressurser på sjø og land. Ut fra et ressursforvaltningssynspunkt og med tanke på den omstilling som pågår i Indre Finnmark, er det riktig å kartlegge ressursene."

Mindre inngrep må klareres i forhold til berørte interesser, og forut for eventuell prøvedrift eller varig drift som medfører større naturinngrep, må det foretas konsekvensutredninger. I konsekvensvurderingen må blant annet hensynet til miljø, kultur og kulturminnevern og eksisterende næringsvirksomhet vurderes mot framtidig sysselsetting og verdiskaping for regionen."

Ved etablering av ny virksomhet må mest mulig av verdiskapingen komme vertskommunen til gode.

Inntil forslagene fra Samerettsutvalget og Minerallovutvalget er behandlet, må større inngrep i forbindelse med mineralvirksomhet ikke tillates.

Sand og grusressursene i fylket må sikres".

Finnmark fylkeskommunes syn på mineralvirksomheten i siste fylkestingsperiode, iallfall i Indre-Finnmark, kom trolig godt til uttrykk gjennom fylkesutvalgets behandling av søknaden om håndgivelsesavtale fra Malmikaivos OY. I vedtaket som ble fattet med 4 mot 3 stemmer, het det:

"1. Fylkesutvalget har ingen merknader til at Malmikaivos Oy får førsteretten til utnyttelse av evt. drivverdige forekomster av ikke-mutbare mineraler innenfor de omsøkte områdene i Karasjok og Kautokeino kommuner.

2. Alle planer om prøveboring og andre fysiske inngrep, må forelegges kulturminnemyndighetene for å få avklart om tiltakene vil virke inn på automatisk fredete kulturminner.

3. Det må ikke gis tillatelse til prøvetaking som medfører varige terrenginngrep, før det gjennom en bred høring er avklart at inngrepene kan skje uten vesentlige skader på naturmiljøet eller ulemper for reindrift og andre brukerinteresser. Inngrep som faller innenfor plan- og bygningslovens bestemmelser, forutsetter tillatelse fra kommunen".

Enkelte kommuner

Da Rio Holding Norway A/S søkte om enerett til leting og utvinning av diamanter, høsten 1993, kom det uttalelser fra blant en rekke kommuner i Finnmark. Disse uttalelsene viste at det var til dels store variasjoner i synet både på mineralleting generelt, og på hvorvidt enerett burde gis.

Av disse høringsuttalelsene finner man imidlertid at et flertall av kommunene - Kvalsund, Sør-Varanger, Nesseby, Porsanger, Tana, Alta, og Vadsø, var for letevirksomhet i en eller annen form. Lebesby ytra usikkerhet med hensyn til de økonomiske og juridiske forhold, og bad om en utredning fra jordsalgskontoret.

Kautokeino og Karasjok var i mot. Førstnevnte krevde at Sametinget måtte høres, og at tingets uttalelse måtte tillegges avgjørende vekt. I tillegg krevde kommunen en konsekvensutredning.

Karasjok på sin side var om mulig enda klarere. Der anerkjente man ikke engang statens eiendomsrett til grunnen. På basis av en ganske omfattende argumentasjon, blant annet ILO-konvensjon nr. 169, Agenda 21 kap. 26 - om anerkjennelse av urbefolkningene og deres samfunn - fra verdens miljøkonferanse i Rio de Janeiro i 1992, sa man også at den letetillatelsen som jordsalgskontoret hadde gitt 23.8.1993, var "ulovlig".

4.4 Statskog SF

Statskog SF later heller ikke til å ha særlig tro på mulig ny drift av ikke-mutbare mineraler i den nåværende situasjon. I et foredrag for Norsk Bergindustriforening uttaler Divisjonsdirektør Terje Negård bl.a.:

"I forbindelsen med opprettelsen av Statskog, og spesielt i tilknytning til overdragelsen av grunnbokshjemlene til foretaket, ble det fra Regjeringen understreket at forvaltningsordningen på statens umatrikulerte grunn i Finnmark ikke skulle endres. Overskjøtingen av eiendommene til foretaket skulle med andre ord ikke har innvirkning på Samerettsutvalgets arbeid eller konklusjoner.

Derfor er det ikke gjort endringer i forvaltningspraksis etter at foretaket ble opprettet. Med dagens praksis og endringene i forskriften til jordsalgsloven har vi i dag en forvaltning i Finnmark som er nesten parallell

til det systemet Bergverksloven trekker opp. Vårt system avviker ut fra den hørings-tradisjon som har vært i Finnmark. Det er derfor nå høringer både på letetillatelse og prøvedrift og dertil klagerett".

"Med de signaler som er gitt, blant annet av Statsministeren, blir det neppe ny drift av ikke mutbare ressurser dersom det er vektige innsigelser fra høringspartene før Same rettsutvalget har konkludert og dette er politisk behandlet".

For tiden har Landbruksdepartementet til behandling en klage fra flere organer, bl.a. Sametinget, på vedtak i Statskog hovedkontoret - tilrådd av Jordsalgsstyret - om å gi selskapet Monopros Ltd. tillatelse til overflateleting etter diamanter i deler av Finnmark.

4.5 Reindriften

Reindriftens organer som har uttalt seg om mineralletevirksomhet har vært omtrent helt utvetydige i at det ikke kan tillates verken lete- eller noen annen virksomhet i tilknytning til de mineralske ressursene, uten at reindriften har tilfredsstillende garantier. Betegnende i så måte er en uttalelse fra styret i Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL), 30.11.94. Der ber organisasjonen om at det ikke skal gis noen lete- eller utvinningstillatelser uten skriftlig avtale med dem. Der slik tillatelse faktisk måtte bli gitt, bad NRL konkret om at *"...myndighetene stiller vilkår om at leter/utvinner har inngått skriftlig avtale med reindriften ved berørte reinbeitedistrikt,..."*.

I høringsrunden i forbindelse med søknaden om håndgivesavtale fra Malmikaivos, var de regionale reindriftsorganene likeledes lite positive. I tillegg til mer tradisjonelle argumenter og lovbestemmelser, pekte Områdestyret for Øst-Finnmark særlig på "dynamikken", hvis det ble gjort drivverdige funn.

I et nytt landsmøtevedtak fra 1995, gikk NRL fullstendig i mot *"mineralleting i Finnmark"*. Landsmøtet hevdet at alle inngrep betyr tapte arbeidsplasser, og at Statskog Finnmarks tillatelse til mineralleting var en *"neglisjering av samiske rettigheter"*.

4.6 LO i Finnmark

Fra LO i Finnmark har det kommet flere uttalelser som gir støtte til iallfall fortsatt kartlegging og prospektering. LOs samarbeidsorgan for Finnmark beklaga for eksempel sterkt at statsbudsjettet for 1995 inneholdt forslag om å redusere bergmesterens muligheter til prospektering og utvikling av nye produkter.

Våren 1994 så LOs samarbeidsorgan med stor uro på *"...de framstøt som gjøres for å stoppe de mineralprøveboringer som nå foregår på Finnmarksvidda"*. Hensynet til arbeidsplasser stod sentralt, da man innen bergverk trolig hadde det største potensialet for nye arbeidsplasser.

4.7 Sentrale myndigheter

Innledningsvis er det allerede redegjort for at skiftende regjeringer siden 1981 har hatt det synet at nye større inngrep på Finnmarksvidda ikke skal gjennomføres før Samerettsutvalgets utredning er politisk behandlet.

Stort sett var det ro omkring denne problematikken helt til høsten 1993, da letetillatelsen til Rio Holding, kombinert med overføring av grunnbokshjemmelen for Finnmark til Statskog SF, førte til at spørsmålet om inngrep på Finnmarksvidda fikk ny aktualitet.

Sametinget og enkelte kommuner stod sterkt på i disse spørsmålene. Dette førte til at de

også ble nokså mye fokusert på regjerings- og stortingsnivå.

- 3. 11. 1993 uttalte landbruksministeren i Stortinget at Sametinget vil bli hørt i framtidige saker som gjelder leiting etter ikke-mutbare mineraler på statsgrunn.
- 17.11.93 uttalte hun i forbindelse med de mutbare mineralene at Regjeringen ville vurdere om norske rettsregler og praksis er tilpasset bestemmelsene i ILO-konvensjon 169, om urbefolkningenes rettigheter.
- 19.4.94 slo kommunal- og arbeidsministeren fast at Sametingets høringsrett når det gjelder de ikke-mutbare mineralene på statsgrunn i Finnmark, skal formaliseres i forskriftene i løpet av sommerhalvåret.
- 11.4.94 gikk Nærings- og energidepartementet (NOE) inn for at den gruppen som arbeider med revisjon av bergverksloven, også skal vurdere samenes rettsstilling i forhold til leiting og utvinning av mineraler.
- I brev til Sametinget av 13.4. 1994, uttalte NOE i tillegg at man i forbindelse med revisjonen av bergverksloven også vil vurdere ILO-konvensjon 169.
- 11.5.94 sa kommunal- og arbeidsminister Gunnar Berge i Stortinget at de letetillatelsene som var gitt, var begrenset til å søke etter eventuelle drivverdige mineralforekomster, og leteretten ikke gav noen automatisk rett til utvinning.
- 25.5.94 uttalte han dessuten at Norge bestrøbet seg sterkt for å oppfylle forpliktelsene i forhold til ILO-konvensjon 169, og at *"...et av de sentrale tema i denne forbindelse er nettopp å utvikle et best mulig konsultasjons- og høringsystem i forhold til Sametinget"*.

Det vil si at det i løpet av vinteren og våren 1994 kom en rekke utsagn fra regjeringshold, om at man var innstilt på å rette opp ting som var kritisert i forbindelse med mineralvirksomheten på Finnmarksvidda. Gjennom statsminister Gro Harlem Brundtlands tale til Sametinget, 21.2.1995, ble disse utsagnene bekreftet, og det ble i poli-

tisk språkdrakt helt klart slått fast at det ikke kommer på tale med noen mineralutvinning før rettighetsforholdene er endelig avklart:

"Jeg er også kjent med at Sametinget har vært og er svært bekymret over den mineral-letevirksomhet som en del gruveselskaper driver i Finnmark - særlig i Indre Finnmark. La meg i den forbindelse si at det etter Bergverksloven er problematisk å stanse letingen etter mutbare mineraler. Når det gjelder letingen etter de ikke-mutbare mineraler, har Landbruksdepartementet endret jordsalgforskriften slik at Sametinget blir hørt i slike saker. Regjeringen er opptatt av at Finnmark utnytter sine arealressurser på en måte som ivaretar tradisjonelle næringer, samtidig som nye virksomheter kan utvikles for å skape nye arbeidsplasser og sikre bosettingen. Men jeg er også klar over at vi i dette fylket må vise varsomhet ved ethvert inngrep av hensyn til miljøverdiene. I og med at det ikke bare er ett, men to utvalg som arbeider med disse spørsmålene - Samerettsutvalget og minerallovutvalget, er det rimelig at det ikke gjøres nye store inngrep på Finnmarksvidda, før resultatene fra de utvalgene foreligger og er politisk behandlet".

4.8 EØS-avtalen og mineralleting i Finnmark

Etter EØS-avtalen skal som kjent bedrifter og enkeltpersoner i hele EØS-området behandles likt med norske interesser, også når det gjelder mineralvirksomhet i Norge - Finnmark er ikke unntatt. I forbindelse med denne problematikken er det imidlertid grunn til å peke på at avtalen også inneholder prinsipielle bestemmelser som kan moderere eller sette til side en slik likebehandling.

Dette kommer fram i Stortingsproposisjon nr. 100, 1991/92, *"Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)"*. Der utta-

er Regjeringa i forhold til samiske interesser at

"Det vil også være adgang til å gjennomføre skjermingstiltak ... hvis det skulle vise seg at utenlandske etableringer og bosetting får et omfang som truer den samiske kulturen".

En svært viktig bestemmelse i den anledning er EØS-avtalens artikkel 112, hvor det er slått fast at én part ensidig kan sette avtaleforpliktelser til side, dersom varige alvorlige økonomiske, samfunnsmessige eller miljømessige vanskeligheter er i ferd med å oppstå i en sektor eller i et distrikt.

Stortingsproposisjonen omtaler også at beskyttelsesklausulen kan benyttes, *"...selv om vanskelighetene ennå ikke er oppstått"*.

Kap. 5. Utvalgets konklusjoner

Utvalget viser til at bergverksnæringen er en viktig næring i fylket.

I 1994 utgjorde sysselsettingen i de 7 største bedriftene over 700 årsverk og driftsinntektene var ca 750 mill. kroner. Bortsett fra nedtrappingen ved A/S Sydvaranger er situasjonen i bergverksnæringen relativ stabil.

Bergverksnæringen er sterkt eksportrettet og bidrar til stor verdiskapning i fylket.

Men bergverksnæringen er også konfliktfylt på grunn av store naturinngrep, terrengskader og forstyrrelser for andre brukergrupper.

Utvalget vil i denne forbindelse vise til at gruvene i Biedjovaggi og Repparfjord er nedlagt og at skadene etter gruvedriften først og fremst har rammet reindriftsnæringen.

Det må derfor vises forsiktighet med etablering av ny virksomhet som kan komme i konflikt med reindriften.

Utvalget vil understreke at den eksisterende bergverksindustri må få eksistere og utvikle seg videre. Dette på grunn av den verdiskapning og den sysselsettingsmessige verdi næringen har i distriktene, og fordi dagens samfunn er helt avhengig av de produkter som er laget av eller med materialer produsert av mineralske ressurser.

Utvalget er kjent med småskalaktiviteter i fylket med utgangspunkt i mineralforekomster, så som vasking etter alluvialt gull med håndholdt redskap, uttak av mineraler for smykkesteinsproduksjon m.v. *Utvalget* har ingen innvendinger mot denne type aktivitet. Det samme gjelder for uttak av naturstein, skifer o.l.

Utvalget har konstatert at samfunnet har brukt store offentlige midler på kartlegging og undersøkelser av undergrunnsressurser i fylket. Særlig har dette skjedd gjennom Finnmarks-programmet til Norges Geologiske undersøkelser i perioden 1982-1991, men også av andre offentlige og private virksom-

heter. *Utvalget* mener at slik kartlegging av mineralressursene frembringer kunnskaper som er helt nødvendige for en forsvarlig og fremtidsrettet forvaltning av grunnen i Finnmark.

Den sterke interessen for leting etter mutbare og ikke mutbare mineraler i fylket viser at det geologiske potensialet i fylket er betydelig, og at Finnmark for tiden trolig er den mest interessante geologiske region i landet. *Utvalget* ser det som viktig at dette potensialet søkes utnyttet på en måte som får bred aksept både i fylket og ellers.

Utvalget har konstatert at den økende aktivitet med hensyn til leting etter mutbare og ikke-mutbare mineraler har skapt uro, særlig i de samiskdominerte kommunene, i Sametinget, i reindriftsnæringen, og også i naturvernorganisasjoner.

Nettopp dette var bakgrunnen for det vedtak jordsalgsstyret i Finnmark gjorde 13. juni 1995:

"Jordsalgsstyret viser til den uro som diamantleting i Finnmark har skapt.

Jordsalgsstyret ser behovet for å ha en klar policy ved behandling av denne type saker og viser i denne forbindelse særlig til arbeidet i Samerettsutvalget og Minerallovutvalget.

Jordsalgsstyret mener at tillatelser til utvinning av ikke-mutbare mineraler som f.eks. diamanter ikke skal gis før Samerettsutvalgets innstilling er politisk sluttbehandlet.

Jordsalgsstyret har nedsatt et internt utvalg for å utdype og begrunne sitt standpunkt nærmere.

Arbeidsgruppen består av Svein Alsaker, Steinar Pedersen, Alf Johansen og Inger Anita Smuk. Jordsalgsstyret vil slutthe-

handle utvalgets innstilling i løpet av høsten."

I Kap. 4 i utvalgsinnstillingen er bl.a. lokale og regionale myndigheters holdning til mineralleting i Finnmark nøyere beskrevet.

I fylkesplan for Finnmark, 1996-99, går fylkestinget inn for blant annet følgende mål når det gjelder mineralske ressurser:

"... Mindre inngrep må klareres i forhold til berørte interesser, og forut for eventuell prøvedrift eller varig drift som medfører større naturinngrep, må det foretas konsekvensutredninger. I konsekvensvurderingen må blant annet hensynet til miljø, kultur og kulturminnevern og eksisterende næringsvirksomhet vurderes mot framtidig sysselsetting og verdiskaping for regionen.

Inntil forslagene fra Samerettsutvalget og Minerallovutvalget er behandlet, må større inngrep i forbindelse med mineralvirksomhet ikke tillates. ..."

Sametinget uttalte i forbindelse med at Ashton Mining fikk en administrativt utstedt letetillatelse av jordsalgssjefen at "....en slik letetillatelse i samiske områder kan ikke anses som gyldig uten at Sametinget har gitt sin godkjenning. ..."

Sametinget har også gitt uttrykk for at tildelte letetillatelser etter diamanter er i strid med Norges folkerettslige forpliktelser i medhold av ILO.konvesjonen nr. 169, art. 15, pkt 2, overfor samene som urfolk.

Sametinget har videre pekt på at Regjeringen i sitt langtidsprogram for 1986-89 slo fast at man ikke ville "... ta initiativ til større inngrep i naturområdene på Finnmarksvidda, for Samerettsutvalget har avsluttet sitt arbeid med rettighetsspørsmålene. ..."

Tilsvarende synspunkter som foran referert av Sametinget, er fremmet av Karasjok og Kautokeino kommuner.

Utvalget vil peke at Norske Reindriftssamers Landsforbund i et landsmøtevedtak i 1995 gikk mot mineralleting i Finnmark. Landsmøtet hevdet at alle inngrep betyr tapte arbeidsplasser og at mineralleting var en "... neglisjering av samiske rettigheter ..."

Utvalget har funnet det naturlig særlig å peke på uttalelsene fra Sametinget, reindriftsnæringen og Karasjok og Kautokeino kommuner fordi storparten av de aktuelle leteområdene er lokalisert til de mest samiskdominerte områdene i Finnmark.

Når det gjelder sentrale myndigheters holdning har statsminister Gro Harlem Brundtland summert dette opp i sin tale til Sametinget 21.02.95:

"Jeg er også kjent med at Sametinget har vært og er svært bekymret over den mineral-letevirksomhet som en del gruveselskaper driver i Finnmark - særlig i Indre Finnmark. La meg i den forbindelse si at det etter Bergverksloven er problematisk å stanse letingen etter mutbare mineraler. Når det gjelder letingen etter de ikke-muthare mineraler, har Landbruksdepartementet endret jordsalgsskriften slik at Sametinget blir hørt i slike saker. Regjeringen er opptatt av at Finnmark utnytter sine arealressurser på en måte som ivaretar tradisjonelle næringer, samtidig som nye virksomheter kan utvikles for å skape nye arbeidsplasser og sikre bosettingen. Men jeg er også klar over at vi i dette fylket må vise varsomhet ved ethvert inngrep av hensyn til miljøverdiene. I og med at det ikke bare er ett, men to utvalg som arbeider med disse spørsmålene - Samerettsutvalget og minerallovutvalget, er det rimelig at det ikke gjøres nye store inngrep på Finnmarksvidda, før resultatene fra de to utvalgene foreligger og er politisk behandlet".

Utvalget vil vise til at gjennom de senere år har det samiske folks rettsstilling blitt styrket, ved at det dels er vedtatt nye norske rettsregler, dels er anerkjent i større grad enn tidli-

gere at samene har et folkerettslig krav på særlig vern av sin kultur.

Utvalget vil peke på viktigheten av at samene selv skaper en fremtidig samlet politikk i sine bo- og bruksområder. Opprettelsen av et representativt samisk folkevalgt organ, Sameetinget, er i denne forbindelse helt sentralt. Kultur og kulturbevaring er avhengig av bosetting og sysselsetting i de samiske områder. Et sentralt spørsmål vil derfor være i hvilken grad statens ansvar også omfatter det materielle grunnlag for den samiske kultur.

Utvalget vil vise til at både Samerettsutvalget og Samekulturutvalget baserer seg på et samepolitisk syn som krever at statsmyndighetene, gjennom lovgivning og andre tiltak, må bidra aktivt til å sikre samefolkets fremtid. Regjeringen og Stortinget har sluttet seg til dette.

Utvalget viser til at Samerettsutvalgets innstilling med forslag om ny forvaltningsordning ventelig vil foreligge høsten 1996. Forslaget vil bli gjenstand for en bred høringsrunde før saken blir sluttbehandlet i Regjering og Storting.

Også det pågående arbeid med en ny minerallov vil trolig få betydning.

Utvalget vil understreke at både den generelle samepolitiske utvikling og arbeidet i Samerettsutvalget og Minerallovutvalget bør mane til stor varsomhet når det gjelder utnyttelse av naturressurser på Finnmarksvidda i strid med representative samiske organers syn.

Utvalget vil presisere at hva man skal legge i statsministerens uttalelser "Nye store inngrep på Finnmarksvidda" må sees i forannevnte vide sammenheng. Det er viktig at inngrep av betydning ikke blir foretatt før det juridiske regelverket som nå er under omforming, blir endelig behandlet.

Som illustrasjon for hvor grensen for naturinngrep på det nåværende stadium bør trekkes, viser *utvalget* til søknad fra Malmikaivos OY om håndgivelse av 3 områder i Karasjok og 11 områder i Kautokeino kommune.

Malmikaivos er et heleid prospekteringselskap av det internasjonale selskapet Ashton Mining Ltd, som administrativt ble gitt letetillatelse etter diamanter i Finnmark.

Håndgivelse medfører førsterett i forhold til andre mineralletere til utnyttelse av eventuelle drivverdige forekomster, samt grunneiers tillatelse til å foreta bestemte tiltak for å kartlegge og undersøke forekomsters drivverdighet.

Malmikaivos har i søknaden skissert følgende undersøkelseprogram:

1. Geofysiske målinger til fots eller med snøscooter.
2. Uttak av moreneprøver ned til berggrunnen med selvgående boreutrustning.
3. Uttak av berggrunnsprøver med selvgående boreutrustning. Trinn 2 og 3 forutsettes gjort på vinteren, og kun i områder hvor de geofysiske målinger gir indikasjoner om interessante forekomster.
4. Storprøveuttak som innebærer uttak av bergartsprøver på opptil flere tonn for videre undersøkelser i større skala. Dette krever boring med tyngre utstyr og større hull diameter, eller bløtting av berggrunnen med gravemaskin kombinert med sprenging.

Trinn 4 vil kun bli aktuelt dersom resultatene fra trinn 2 og 3 har gitt positive resultater.

Undersøkelsesprogrammet vil kreve minimum 3 år, men Malmikaivos søker om en avtale på 5 år for å få bedre tid til planlegging og samordning av arbeidet.

I høringsrunden krever Kautokeino kommune bl.a. at ingen håndgivelsesavtaler inngås før retten til å eie og besitte de aktuelle områder er avklart og de konsultasjons- og rådføringsordninger som beskrives i ILO-konvensjonen nr. 169 er iverksatt.

Karasjok kommune er også negativ, på prinsipielt grunnlag i påvente av at spørsmålet om samenes kollektive rett til land og vann er avklart. Begge kommuner peker i tillegg på de omsøkte områders betydning som naturområder og områder for reindriften.

Reindriften går imot av hensyn til de konsekvenser drivverdig funn kan føre til for reindriften og frykter "dynamikken" hvis slike funn blir gjort.

I fylkesutvalgets uttalelse til søknaden om håndgivelsesavtale fra Malmikaivos OY, heter det:

"... Det må ikke gis tillatelse til prøvetaking som medfører varige terrenginngrep, før det gjennom en bred høring er avklart at inngrepene kan skje uten vesentlige skader på naturmiljøet eller ulemper for reindrift og andre brukerinteresser. ..."

Sametinget går imot at søknaden om håndgiving blir innvilget og sier til slutt i sin uttalelse:

- *Sametinget forutsetter at jordsalgskontoret i tråd med folkerettslige forpliktelser tillegger Sametingets standpunkt avgjørende vekt, og poengterer at søker ikke har noen lovbestemt rett til å få letetillatelse. Sametinget understreker at en letetillatelse i samiske områder ikke kan anses som gyldig for Sametinget har gitt sin godkjenning.*
- *Når det samiske folk i tråd med folkerettslige forpliktelser er sikret en nødvendig innflytelse med hensyn til forvaltningen av naturressursene i samiske områder, og samenes rett til naturressursene er anerkjent, vil Sametinget på bredt grunnlag vurdere i hvilken form utforskningen av mineralene i samiske områder skal finne sted."*

Utvalget viser til at Malmikaivos søknad om håndgiving av 3 områder i Karasjok og 11 områder i Kautokeino forutsetter storprøvetak som innebærer uttak av bergartsprøver på opptil flere tonn for videre undersøkelser i større skala. Det vil ifølge søknaden, kreve boring med tyngre utstyr og større hulldiametere, eller blotting av berggrunnen med grave-maskin kombinert med sprenging.

Utvalget mener at dette vil være et naturinngrep med maskinelt utstyr i såvidt stor stør-

relserorden at utvalget vil tilrå jordsalgsstyret å avslå søknaden.

Utvalget viser til at jordsalgsstyret i Finnmark i sitt vedtak av 13. juni 1995 gav uttrykk for "... at tillatelser til utvinning av ikke mutbare mineraler som f.eks. diamanter ikke skal gis før Samerettsutvalget innstilling er politisk sluttbehandlet. ..."

Utvalget mener videre at jordsalgsstyret kan tillate leting og kartlegging av mineralske ressurser som ikke vil medføre vesentlige inngrep i naturen.

Utvalget vil videre tilrå at leting etter ikke mutbare mineraler og evt. prøvedrift ved håndgivelsesavtaler ikke bør innvilges hvis dette innebærer sprenging eller bruk av maskinelt utstyr så som borerigg eller lignende.